

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Geopolitika Íránu a jeho aktivity v Iráku a Sýrii

Bc. Kateřina Šebková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Geopolitika Íránu a jeho aktivity v Iráku a Sýrii

Bc. Kateřina Šebková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Davidu Šancovi Ph.D. za trpělivost, odborné vedení, cenné připomínky a rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Současná geopolitika Íránu	7
2.1. Definice regionu Blízkého východu	7
2.1.1. Mocenská rovnováha regionu	8
2.2. Írán a jeho zdroje moci	10
2.3. Íránská zahraniční politika	13
2.4. Islámská revoluce	15
3. Íránské aktivity v Iráku	20
3.1. Historické vazby mezi Irákem a Íránem	20
3.1.1. Irácko-íránská válka.....	23
3.2. Aktivity v Iráku po roce 2003	25
3.2.1. Írán a postkonfliktní Irák	26
3.3. Strategie proti Islámskému státu v Iráku	34
3.4. Současné íránské aktivity v Iráku	38
4. Íránské aktivity v Sýrii	40
4.1. Historické vazby mezi Sýrií a Íránem	40
4.1.1. Íránská islámská revoluce	41
4.1.2. Irácko-íránská válka	43
4.1.3. Válka v Libanonu	45
4.2. Vztahy po vypuknutí syrské krize	48
4.2.1. Arabské jaro	48
4.2.2. Íránský vliv v Sýrii	50
4.3. Priority Íránu v Iráku a Sýrii	53
Závěr	56

Zdroje	63
Resume	75
Přílohy	76

Seznam použitých zkratk

BAAS – Socialistická strana arabské obrody

GCC – Rada pro spolupráci arabských zemí v Zálivu

HDP – hrubý národní produkt

HND – hrubý národní důchod

HRW – Human Rights Watch

IDF – Izraelské obranné síly

IRGC – Íránské revoluční gardy

QF – Quds Force

ISIS – Islámský stát

MEK – Lidový mudžahedíni

NDF – Národní obranné jednotky

OSN – Organizace spojených národů

PMK – Jednotky militantní armády

SCIRI – Nejvyšší rada pro islámskou revoluci v Iráku

1. Úvod

Historicky hrál Írán, dříve Persie, důležitou roli v regionu, a i nadále je patrné, že se snaží uplatňovat svůj vliv jako hegemon v oblasti Blízkého východu. Důležitou zemí je díky své rozloze, geografické poloze, populaci, a především surovinovému bohatství. Z geopolitického hlediska má Írán velice důležitou pozici v regionu – jeho území zasahuje do oblastí bohatých na ropu v Perském zálivu i v Kaspickém moři. Z 90 % je populace Íránu tvořena šíitskými muslimy, dále jsou zde zastoupeny menšiny azerbajdžánských sunnitů, arménských křesťanů a židů. Íránský politický systém spojuje prvky moderní islámské teokracie s prvky demokracie. To znamená, že zde existují nevolené instituce v čele s vlivným nejvyšším vůdcem, které doplňují volené instituce, a to prezident a parlament. Tyto faktory lze považovat za významné determinanty zahraniční politiky země. Íránské aktivity v regionu byly a jsou vedeny ideologií a geopolitikou. Írán považuje vztahy se státy blízkovýchodního regionu za velmi důležité. Zároveň odmítá přítomnost cizích mocností v regionu, které by zde chtěly prosazovat své zájmy.

Moderní historii Íránu můžeme sledovat od 20. let 20. století, kdy Réza Páhlaví vystřídal dynastii Kadžárovců a pokusil se zemi modernizovat a sekularizovat. Do značné míry se inspiroval Mustafou Kemalem Atatürkem a jeho modernizací Turecka. Právě s Tureckem udržoval Páhlaví úzké politické vztahy. Oba se vyznačovali nacionalismem, sekularizací a snahou přiblížit se Západu. Írán udržoval dobré vztahy se západními zeměmi až do Islámské revoluce v roce 1979, kdy se moci chopil Rúholláh Chomejní. Revolucí byla nastolena Islámská republika a vláda šíitských duchovních. Zcela se změnilo zahraničně politické směřování země. Írán se od té doby snažil o naprostou ekonomickou, politickou a kulturní nezávislost především vůči Západu. Zároveň se objevily obavy, že se bude pokoušet o vývoz Islámské revoluce do okolních muslimských zemích, které tak bude chtít „osvobodit“ od nadvlády Spojených států a Sovětského

svazu. Změna v orientaci zahraniční politiky nastala až v roce 1997 s nástupem prezidenta Chatámího. Ten se snažil o snížení napětí v zahraniční politice Íránu vůči západním zemím.

Blízký východ je velice specifický a heterogenní region, ve kterém se střetávají různé náboženské proudy, národy a státní zájmy, a to nejen států Blízkého východu. V regionu neexistuje silný lídr, který by dokázal zajistit stabilitu a bezpečnost na Blízkém východě. Získat vůdčí roli v regionu a stát se tak regionální mocností je známkou jisté prestiže a velkou výzvou. Regionální mocnost má možnost naplňovat své národní zájmy v regionu a zároveň se zvyšují její šance na posílení vlivu na globální scéně. V současné době o pozici nejsilnější regionální mocnosti v oblasti Blízkého východu usilují Írán a Saudská Arábie. V případě Íránu jsou zdrojem moci velké zásoby ropy a zemního plynu, ze kterých země finančně těží. Dále je Írán silný i demograficky, populace čítá přes 82 milionů lidí. Demografická síla se odráží i ve velikosti armády, ta má okolo 545 tisíc vojáků a je tak nejpočetnější armádou v rámci Blízkého východu. Naopak limity pro Írán jako regionální mocnost jsou náboženství a etnické složení obyvatelstva. V Íránu vyznává většina obyvatel šíitský islám, který je spíše marginální ve většinově sunnitském regionu Blízkého východu. Dalším limitem je to, že Írán není etnicky arabský stát, ale perský, 60 % obyvatel tvoří Peršané. Pro Írán je největším konkurentem v oblasti Saudská Arábie, která soutěží s Íránem a snaží se profilovat jako regionální mocnost. Saudská Arábie má především ekonomické kapacity – na jejím území se nachází druhé největší zásoby ropy, a zároveň je jedním z největších vývozců ropy. Faktory, které Saudskou Arábii limitují v její šanci stát se lídrem regionu, jsou její uzavřenost a velmi konzervativní náboženství.

Cílem práce je ověřit, zda se Írán skrze své aktivity v Iráku a Sýrii snaží posilovat svůj vliv v regionu. Přesněji budu zkoumat jeho aktivity v sousedním Iráku a Sýrii. Přičemž budu vycházet z počáteční hypotézy, že Írán upevňuje svůj vliv

v regionu Blízkého východu prostřednictvím šíitské populace. Důvodem, proč se práce zaměřuje na íránské aktivity v Iráku a Sýrii, je to, že právě v těchto dvou zemích se Írán angažuje zcela veřejně. Zároveň jsou aktivity Íránu v těchto dvou zemích součástí oficiální íránské zahraniční politiky. Na základě primárních i sekundárních zdrojů se pokusíme odhalit prostřednictvím jakých aktivit Írán posiluje svůj vliv v regionu. Vzhledem k tomu, že se jedná o aktuální téma budu vycházet převážně ze zahraničních internetových zdrojů a databází. Na základě podrobné analýzy vybraných zdrojů se pokusím zodpovědět výzkumné otázky. Soustředit se budeme převážně na politické, ekonomické a náboženské aktivity, které Írán v Sýrii a Iráku provozuje. Stanovenou hypotézu se pokusím potvrdit či vyvrátit pomocí dvou výzkumných otázek. První otázkou bude to, jaké aktivity Írán v Iráku a Sýrii má a jaké zájmy prostřednictvím těchto aktivit sleduje. Na první otázku bude navazovat druhá výzkumná otázka, šíitské obyvatelstvo v Iráku a Sýrii vnímá Írán a jeho aktivity.

V první části práce si geograficky vymezím region, ve kterém Írán uplatňuje svůj vliv. Tato definice bude pro práci stěžejní, protože s pojmem region a regionální mocnost budu pracovat během práce. Je tedy velmi důležité vymezit oblast, ve které se snaží Írán uplatňovat svůj vliv. Blízký východ je těžko definovatelný pojem, jenž lze vymezit různými způsoby. Geograficky ho lze pojmut velmi široce, může sahat od Maroka až po Írán, přičemž zahrnuje země severní Afriky, Turecko, Afghánistán a Arabský poloostrov. Blízký východ je strategickým regionem z jednoho prostého důvodu, a tím je ropa. V regionu dominuje islám, ale dochází ke střetávání jeho odnoží, sunnismu a šíismu. V menší míře se objevuje také wahhábismus, súfismus, alavismus, a drúzismus. Náboženská identita je zde velmi silná, proto jsou zde četné náboženské konflikty.

Dále bude nutné nadefinovat si pojmy, se kterými budu pracovat. Diplomová práce se snaží reagovat na to, že Írán skrze své aktivity v Iráku a Sýrii, posiluje svůj vliv v regionu Blízkého východu. Pro potvrzení či vyvrácení této myšlenky

bude nutné vymezit si pojem regionální mocnosti, respektive regionálního hegemona.

V další části práce budu zkoumat současnou geopolitiku Íránu. Země je surovinově bohatá na ropu a zemní plyn. Vliv na íránskou produkci ropy měly v posledních letech mezinárodní sankce, které byly na Írán uvaleny kvůli údajnému vývoji jaderných zbraní. Díky své četné populaci je Írán druhým nejlidnatějším státem na Blízkém východě a zároveň disponuje nejpočetnější armádou v regionu. Všechny tyto faktory ovlivňují zahraniční politiku Íránu.

Abych mohla zodpovědět výzkumnou otázku, tak bude nutné identifikovat aktivity, které má Írán v sousedních zemích, a to konkrétně v Sýrii a Iráku. Této problematice se budu věnovat ve třetí a čtvrté kapitole práce, které budou nejrozsáhlejší. Budu analyzovat íránskou zahraniční politiku, kterou země uplatňuje vůči svým sousedům v regionu. Změnou mocenské struktury regionu, ke které došlo v důsledku vojenských invazí do Iráku a Afghánistánu, byla vytvořena příležitost pro Írán, aby se mohl začít profilovat jako regionální mocnost. Svržením sunnitsky orientovaných režimů v Afghánistánu a Iráku došlo k odstranění největších íránských konkurentů v regionu.

S Irákem spojuje Írán šíitský islám jako převažující náboženství a Sýrie představuje tradičního spojence Íránu v oblasti Blízkého východu. Mezi Íránem a Irákem v určitých dobách vládla rivalita a nepřátelství. Komplikované vztahy mezi státy panovaly několik staletí. Buď byly vzájemnými nepřáteli, nebo spojenci a strategickými partnery. Spory obou států vygradovaly v roce 1980 irácko-íránskou válkou. Irák se obával toho, že Írán bude chtít vyvézt Islámskou revoluci do Iráku a svrhnout režim Saddáma Husajna a jeho sunnitskou vládu. Nová příležitost šířit vliv se Íránu naskytla v roce 2003. V tomto roce uskutečnily spojenecké síly invazi do Iráku, jejímž cílem bylo svrhnout diktátorský režim Saddáma Husajna. Tím Írán přišel o svého dlouholetého rivala. Na druhou stranu

tato invaze znamenala navýšení americké přítomnosti v bezprostřední blízkosti Íránu. Nově vytvořený prostor pro mocenskou expanzi Íránu vytvořil obavy u ostatních zemí regionu. Především sunnitské země se obávaly vytvoření tzv. „šíitského půlměsíce“. V případě, že by Írán ovládl Irák, tak by tento pojem zahrnoval území sahající od Bejrútu až do Perského zálivu.

V případě íránských aktivit v Iráku bude důležité zaměřit se na postoj Íránu vůči Islámskému státu. Při povrchním zkoumání se dá usoudit, že vzhledem k tomu, že Islámský stát vznikl ze sunnitských povstalců, tak bude Íránem vnímán jako bezpečnostní hrozba. Ve třetí kapitole budou proto rozebírány motivy aktivit, které Írán podniká vůči Islámskému státu zasahujícímu na území Iráku. Bude nutné vysvětlit určitou zdrženlivost vůči otevřenému zásahu proti Islámskému státu. Írán jako nástroj šíření svého vlivu využívá šíitské skupiny v Iráku. V případě Íránu lze pozorovat jeho propojení s iráckými politickými stranami. Tradičně se jedná o strany, které byly za vlády Saddáma Husajna v íránském exilu.

Další zemí, kde Írán uplatňuje svůj vliv je Sýrie. V této arabské zemi podporuje režim Bašára Asada a jeho současnou vládu. Sýrie tvoří spojence Íránu již od konce 70. let. Důvodem je, že od té doby je zde u moci rodina Asadů, kteří patří k alavitům. To je náboženská skupina, patřící k šíitské větvi islámu. Podobně jako v případě Iráku se Írán obává šíření vlivu Islámského státu. Írán vynaložil velké úsilí, aby udržel syrský režim Bašára Asada. Íránské bezpečnostní a zpravodajské služby pomáhají syrské armádě. V těchto výcvikových misích jsou využívány síly Islámských revolučních gard (IRGC), síly Quds a další zpravodajské a policejní síly. Rozmístění sil IRGC v zahraničním konfliktu ukazuje ochotu a schopnost Íránu, nasadit vojenskou sílu mimo své území. Oficiálním stanoviskem, které vysvětluje íránskou přítomnost, je, že se snaží zajistit stabilitu a bezpečnost v regionu.

Na základě analýzy výše zmíněných iránských aktivit v Iráku a Sýrii se pokusím prostřednictvím výzkumných otázek zjistit, zda tyto aktivity vedou k posilování vlivu Íránu v oblasti Blízkého východu.

2. Současná geopolitika Íránu

Během této kapitoly si blíže představíme íránskou geopolitiku. Pro začátek bude nutné si vymezit termíny, související s geopolitikou. Proto se v první kapitole blíže podíváme na region Blízkého východu, ve kterém Írán leží, a ve kterém se snaží uplatňovat svůj vliv. V tomto regionu zároveň působí více mocností, jejichž zájmy se zde střetávají. Věnovat se budeme mocenským kapacitám, kterými Írán disponuje, a které mu pomáhají získávat vliv v sousedních zemích. Na tuto problematiku dále navážeme podkapitolou, ve které si ukážeme, jak se tyto mocenské kapacity promítají do oblasti zahraniční politiky, a jak ji ovlivňují.

2.1. Definice regionu Blízký východ

Definovat oblast Blízkého východu je velice komplikované. Důvodem je velké množství interpretací této geografické oblasti a její historický vývoj. Blízký východ je velmi flexibilním zeměpisným výrazem, jehož definice se mění v čase, kdy je interpretován a také tím, kým je interpretován. Pojem Blízký východ neboli Middle East byl původně vytvořen v koloniálním období Britů. Ti vytvořili další dva pojmy Near East, tak bylo označováno východní Středomoří nejbližší Evropě a Far East, tedy Čína, Japonsko, Korea a další východoasijská území. Middle East v té době ležel někde mezi těmito vzájemně vzdálenými oblastmi, a byl tvořen Arabským poloostrovem, území bývalé Mezopotánie, Persie a centrálních středoasijských zemí (Scharnweber 2012: 2-3). V období druhé světové války se definitivně ustálil pojem Middle East. V této době se britský vojenský štáb v Egyptě nazýval Middle East Forces.

Hranice Blízkého východu jsou určovány a tvořeny různými zájmy, kritérii a poznatky. Zároveň se regiony a státy postupně vyvíjí, čímž se proměňují jejich hranice i vnitřní struktura. Problematikou definice se autoři zabývají již od druhé poloviny 20. století. V českém prostředí je do tohoto regionu nejčastěji řazeno Alžírsko, Bahrajn, Egypt, Irák, Írán, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, oblast

Levanty, Libanon, Libye, Maroko, Omán, území Palestiny, Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty, Sýrie, Tunisko a Turecko.

Tato práce bude chápat Blízký východ v jeho užším vymezení. Což znamená, že do užšího vymezení je zahrnuta oblast Levanty, Libanon, území Palestiny a Sýrie, dále oblast bývalé Mezopotámie, Jordánsko a Irák. Stejně tak sem patří Izrael a státy Arabského poloostrova, Saudská Arábie, Bahrajn, Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty, Omán, Jemen, a konečně také Egypt. Toto užší vymezení Blízkého východu zahrnuje i nearabské státy, a to Turecko a Írán (příloha č. 1); (Šanc 2011). Každá oblast, potažmo region, má nějaké společné jednotící prvky, etnické, kulturní, politické. Jednou z hlavních charakteristik je arabské etnikum, přičemž zde nastává problém nearabských států, Írán, Turecko, Izrael, které tento ukazatel vylučuje. Sjednocujícím prvkem regionu je náboženství, v tomto případě islám, který vyznává až 90 % obyvatel. Muslimy lze dále rozdělit na šíity a sunnity, mezi těmito skupinami existují konfliktní témata a určitá úroveň rivality (Pew Research Center 2015). Nejvíce je tato rivalita patrná mezi sunnitskou Saudskou Arábií a šíitským Íránem. Dalším prvkem regionu jsou zásoby ropy a zemního plynu. Ropa je strategickou surovinou, která je nezbytná pro současný průmysl.

2.1.1 Mocenská rovnováha regionu

Regionální rovnováha moci na Blízkém východě byla ve druhé polovině 20. století založena na hlavních aktérech jako je Irák, Írán, Izrael, Egypt a Turecko. Toto mocenské nastavení se začalo měnit po začátku tisíciletí. Důvodů bylo hned několik – Irák již nebyl regionální mocností, poté, co byla v roce 2003 zahájena americká intervence. Dalším důvodem byl proces arabského jara, který započal v roce 2010 a v jehož důsledku přestaly být Egypt a Sýrie mocenskými centry. Začala tak vznikat hegemonická rivalita mezi Íránem a Saudskou Arábií (Eksi 2017: 4).

Jak říká John Mearsheimer, představitel ofenzivního realismu, mezinárodní systém nutí státy získávat stále větší a větší moc, a stát se tak hegemonem. Regionální mocnost může být definována jako mocnost, která je efektivní a účinná ve svém vlastním regionu, ale nemá takový vliv a účast na mezinárodní scéně. Konečným cílem každé mocnosti je maximalizovat podíl na světové moci, a nakonec ovládnout systém. V praxi to znamená, že nejmocnější státy usilují o vytvoření hegemonie ve svém regionu a snaží se zajistit, aby žádná jiná konkurenční velmoc nedominovala v tomto regionu. Mearsheimer ve své teorii předpokládá, že státy považují za primární cíl přežití. To neznamená, že je to jejich jediný cíl, protože státy mají vždy mnoho ambicí. Přežití je tím základním cílem, a to v podstatě proto, že pokud stát nepřežije, nemůže pak sledovat žádné další cíle. Přežití neznamená jen udržení územní celistvosti státu, i když tento cíl má zásadní význam – kdy je zachována autonomie při tvorbě státní politiky. Z této teorie vyplývá, že státy jsou racionálními aktéry, což znamená, že jejich strategie jsou přiměřené k tomu, aby maximalizovaly jejich šance na přežití. V případě, že stát dosáhne regionální hegemonie, tak je jejím dalším cílem zabránit jiné mocnosti, aby ovládla daný region. Žádný regionální hegemon nechce konkurenta (Mearsheimer 2001: 146-9). Zároveň můžeme regionální mocnost vymezit jako mocnost, která má vliv na politiku velkých světových mocností, má funkci hegemona a potenciál v daném regionu.

V regionu Blízkého východu se vůči sobě začaly vymezovat státy jako Írán a Saudská Arábie, které usilují o získání moci a vlivu v regionu. Tato rivalita se nejvíce projevuje formou proxy válek (Newton 2017). Proxy válku nejlépe definuje Karl Deutsch, a to jako mezinárodní konflikt mezi dvěma zeměmi ve třetí zemi. My budeme proxy válku chápat jako způsob konfliktu, který se koná nepřímo a neoficiálně v jiné zemi, kde státy nekomunikují přímo. Pro státy se tak jedná o menší rizika a náklady v porovnání s přímými konflikty. Počátky vzájemné rivality mezi Saudskou Arábií a Íránem můžeme vidět již v době před

arabským jarem. Hlavním důvodem byla Islámská revoluce, která v Íránu propukla v roce 1979. V tomto kontextu zde vzniklo soupeření mezi wahábiistickou Saudskou Arábií a šíitským Íránem o to, kdo bude vedoucí muslimskou zemí regionu. To, že Írán cílí na šíitskou menšinu žijící v Saudské Arábii dále jen vyostřuje vztahy mezi oběma státy, které se stávají konfliktnějšími (Eksi 2017: 13). Díky zastoupení početných šíitských menšin, je schopen Írán ovlivňovat politiky jednotlivých států, především pak je tento vliv vidět v Iráku a Libanonu.

Libanon a Irák mají společnou vnitřní dynamiku. Tyto dvě země jsou politicky rozdělené sektářskými liniemi se sunnitskými populacemi, které se cítí ohroženy šíitským vzestupem. Obavy souvisí i s angažováním Íránu a států Zálivu, které vnímají nejen Irák a Libanon, ale i Sýrii jako součást svého širšího strategického bojiště. Kvůli nedávným zkušenostem s ničivými občanskými válkami roste riziko obnovení sektářského konfliktu (Barnes – Dacey – Levy 2011: 11). Neschopnost centrálních vlád vykonávat kontrolu nad celým územím, ohrožuje oblast Levanty.

Již zmiňovaný proces arabského jara změnil geopolitiku Blízkého východu. Zkolabovaly režimy blízkovýchodních států, zároveň byla zničena rovnováha moci v tomto regionu. Toho se snažily využít obě země, jak Írán, tak Saudská Arábie, ve svůj prospěch a chopit se tak vedoucí pozice v regionu. Írán chtěl využít nepokojů k podpoře šíitských skupin v arabských státech a následnému svržení sunnitských vlád na Blízkém východě. Naopak Saudská Arábie považovala proces Arabského jara, a změnu režimů s ním spojenou, za hrozbu (Cerioli 2018).

2.2. Írán a jeho zdroje moci

Abychom pochopili charakter Íránu, tak je nutné pochopit to, jak je velký. Írán je 17. největší zemí světa, jeho rozloha činí 1 684 000 km², a je také 16.

nejlidnatější zemí světa se 70 miliony obyvatel. V porovnání se státy blízkovýchodního regionu je Írán téměř čtyřikrát větší než Irák a čítá třikrát více obyvatel než jeho západní soused (Stratfor Analysis 2009).

Charakter Íránu definují i jeho geografické bariéry, především hornaté území. Hory vytvářejí hranice, obklopují města a utvářejí charakter země. Významnými pohořími je Zagros, které tvoří historickou hranici mezi Persií, dnešním Íránem, a Mezopotámií, dnešním jižním Irákem. Na východě se podél Kaspického moře táhne pohoří Elburz až k afghánské hranici. Další hory s menšími nadmořskými výškami se táhnou od pákistánských hranic až k Arabskému moři (Stratfor Analysis 2009). Írán má rozsáhlé pobřeží – jihovýchodní břeh omývá Perský záliv a dále také Ománský záliv. Nejdůležitější přístav se nachází mezi těmito dvěma zálivy v Hormuzském průlivu. Dále zde neexistují podobně významné přístavy, což značí fakt, že Írán se historicky orientoval vnitrozemsky a nikdy se neprofiloval jako námořní mocnost (CIA 2019).

Ropa tvoří hlavní a zároveň strategický vývozní artikl, proto je umístění ropných polí důležité. Ropa se v Íránu nachází ve třech oblastech – hlavní oblastí je jihozápad země, dále jsou menší ložiska na severu hranic s Irákem a kolem města Qam (viz příloha č. 2). Írán má třetí největší zásoby ropy na světě a je čtvrtým největším světovým producentem. Ale ani tato produkce z něj nečiní jednu z nejbohatších zemí, i když by se to dalo očekávat. Írán má sice 28. největší ekonomiku na světě, ale v HDP na obyvatele zaujímá až 71. místo ve světovém žebříčku (The World Bank 2019). To je důsledek neúčinného ropného průmyslu, vládních politik i populace sídlící v horách. Horské oblasti jsou minimálně prosperující a náklady na dopravu tak ztěžují rozvoj průmyslu. Průmysl se tak často rozvíjí v oblastech, kdy náklady na vybudování infrastruktury téměř nulují možné výhody z rozvoje daného průmyslového odvětví (Stratfor Analysis 2009).

V 80. letech měl Írán 22. největší ekonomiku na světě. Ta, podle Mezinárodního měnového fondu, v letech 1994-2000 klesla na 39. místo a v roce 2007 opět vzrostla, a to o deset příček. Ani s takto velkou ekonomikou nepatří Írán do skupiny G20, ale Goldman Sachs¹ ho řadí do skupiny Next 11. Do této skupiny jsou řazeny země, které mají potenciál stát se největšími ekonomikami na světě. Podle hrubého národního důchodu (HND), který činí 3540 dolarů, je Írán řazen mezi země s nižším středním příjmem² (Townsend – Allen – Bolton 2009: 61). Íránské hospodářství zůstává nadále křehké. Podle odhadů Mezinárodního měnového fondu se očekává, že íránská ekonomika v roce 2019 klesne o 3,6 procenta kvůli americkým sankcím a snížení produkce ropy. Někteří ekonomové předpovídají v nadcházejícím roce míru inflace až do výše 50 % z důvodu vysoké nezaměstnanosti (Jones 2019).

Írán je pevnost, která je ze tří stran obklopena horami a ze čtvrté strany mořem, proto bylo v historii velmi obtížné ho dobýt. I díky tomu má Írán dlouhou historii, s čímž souvisí i silná národní identita. Což kontrastuje s některými jeho sousedy, jejichž hranice byly uměle vytvořeny koloniálními mocnostmi bez ohledu na místní historii a tradice (Jones 2009: 7). Írán je vnitřně heterogenním státem a důvodem je opět jeho horské obyvatelstvo. Pohoří působí jako štít, který umožňuje národům chránit se před vnějšími vlivy. V Íránu tak existuje řada etnik a národů, které si zachovávají svá vlastní specifika. Téměř 60 % obyvatel tvoří Peršané a zbytek je rozdělen na další etnické skupiny. Z náboženského hlediska zde dominují šitéé, ale nalezneme zde i skupiny sunnitů, které jsou umístěny ve třech oblastech – na severovýchodě, severozápadě a jihovýchodě.

¹ Goldman Sachs je globální investičně bankovní společnost. Vytváří vlastní pohledy a analýzy v oblasti světové ekonomiky (Goldman Sachs 2019).

² Světová banka vymezuje čtyři důchodové kategorie zemí – země s nízkým důchodem, nižším středním, vyšším středním a vysokým. Důchodem je pak myšlen přepočtený celkový důchod země na osobu. Írán patří do skupiny zemí společně s Indií, Indonésií nebo třeba Vietnamem (The World Bank 2018).

Tyto oblasti mají často separatistické tendence a jsou podporovány zahraničními aktéry (CIA 2019).

Hlavní snahou Íránu je tedy zajistit bezpečné hranice a vnitřní stabilitu země. Geopolitické požadavky, kterými toho země dosáhne, jsou – kontrola pohoří Zagros a Elburz, a stejně tak kontrola východních pohoří při hranici s Pákistánem a Afghánistánem. Dále zajistit ochranu západního pobřeží v oblasti Perského zálivu, kontrolovat náboženské a etnické skupiny a chránit se před mocnostmi mimo region (Stratfor Analysis 2009).

2.3 Íránská zahraniční politika

Íránská zahraniční politika je již mnoho let předmětem intenzivních debat. Její dynamika je složitá a někdy i protichůdná. Její motivy a odůvodnění jsou často neprůhledná a jejich směr podléhá množství konkurenčních sil uvnitř duchovní elity státu. Historie, geografie, náboženství a ekonomika, stejně jako regionální a geopolitické ambice, se kombinují tak, že vymezily odlišný, ostře nezávislý a často vzdorovitý přístup Íránu ke světu (Townsend – Allen – Bolton 2009: 84). Írán je již dlouho významným hráčem na Blízkém východě a mnohonásobné konflikty v regionu umožnily režimu, aby uplatňoval značný vliv na záležitosti svých sousedů. Írán podporuje Hizballáh v Libanonu, šíitské milice v Iráku a Asada v Sýrii. Zároveň je Írán obviňován z podpory Hútíu v Jemenu a ze zasahování do domácích záležitostí států Perského zálivu (Robinson-Gorb 2017:2).

Podstatu a směr diplomatické činnosti Islámské republiky ovlivňuje řada faktorů. Mezi ty nejvýznamnější patří historická zkušenost Íránu, perský nacionalismus, revoluční islám, ekonomická slabost a političtí představitelé. Je důležité zdůraznit, že íránská zahraniční politika je tvořena krátkodobými, střednědobými a dlouhodobými zájmy. Kdy krátkodobé a střednědobé zájmy jsou založeny na národních zájmech, dlouhodobá strategie spočívá

v náboženských principech. Existence takového dualismu je důvodem, proč je iránská zahraniční politika tak nepředvídatelná (Przeczek 2013: 65). Umožňuje totiž iránským vůdcům, aby vytvářeli různé a měnící se interpretace zahraniční politiky.

Íránská zahraniční politika je vytvářena několika institucemi jako je Nejvyšší vůdce, Rada expertů a další legislativní, výkonná a soudní moc. Rada expertů se skládá z vysoce postavených muslimských duchovních ze 30 iránských provincií, kteří jsou voleni veřejností (CIA 2019). I když se může zdát, že toto shromáždění je demokraticky voleno, není tomu tak. Toto shromáždění je pověřeno volbou nejvyššího vůdce a zároveň odsouhlasuje volbu prezidenta. Zahraniční politika odráží ústavní prvky ‚chomejnismu‘. Dle ústavy má Írán směřovat k úplnému odstranění imperialismu, předcházet cizím vlivům a v neposlední řadě bratrsky podporovat všechny muslimy. V ekonomických otázkách ústava zdůrazňuje předcházet hospodářské nadvládě ze zahraničí a zakazuje udělování koncesí cizincům či zaměstnávání zahraničních odborníků (Przeczek 2013: 66).

Íránská historická zkušenost má silný vliv na současnou zahraniční politiku. Obavy ze zahraničních zásahů a snaha udržet nezávislost se v iránské, národně cítící společnosti hluboce zakořenila. Na přelomu 19. století se Persie stala předmětem soupeření evropských mocností, především Ruska a Velké Británie (CIA 2019). Došlo tak k vytvoření mezinárodních hranic a polokolonizaci státu a celé společnosti. Šáh začal udělovat ekonomické a obchodní úlevy cizincům. Jednalo se primárně o telegrafní, železniční a ropné koncese. Překvapivě tou nejvýznamnější se stala koncese na tabák, která dala Britům výsadu prodávat iránský tabák a jeho produkty na iránském i mezinárodním trhu, a to po dobu 50 let. V důsledku udělování těchto koncesí rostly u iránského lidu obavy. Začala tak vznikat protestní hnutí jejichž vlivem došlo ke zrušení koncesí (Townsend – Allen – Bolton 2009: 86). V Persii vládl absolutní monarchií šáh od 16. století až do roku 1906, kdy bylo založeno národní shromáždění. Vládnoucí dynastie

Kadžárovců vládla v Íránu až do roku 1925, kdy byl šáh sesazen Rézou Chánem během vojenského převratu. Nový představitel země přijal titul Réza Chán Páhlaví a změnil jméno Persie na Írán (Jones, 2009: 8). Nová dynastie Páhlaví se od počátku snažila o obnovení autority ústřední vlády v celé zemi a o změnu zahraničních vztahů Persie na rovnějším postavení. Mezinárodní hranice byly stabilizovány a režim koncesí byl zrušen. Byla zachována pouze britská koncese na ropu, a to i přesto, že tak byla poškozována íránská ekonomika (Axworthy 2009: 196).

Koncem roku 1977 se začala zhoršovat ekonomická situace a pokračující represe vedly k nespokojenosti obyvatel a růstu opozice vůči režimu. Stávky a protivládní demonstrace se v zemi rozšířily a spojily širokou skupinu islámských a levicových oponentů šáha. Islamisté vedeni Ajatolláhem Chomejním se ukázali jako nejefektivnější a nejorganizovanější opoziční skupina. V lednu 1979 se Chomejní ujímá moci. Byla zřízena prozatímní vláda a v dubnu byl Írán prohlášen za Islámskou republiku. Podle nové ústavy měl být islám základem všech politických, sociálních a ekonomických vztahů. Změna íránského režimu vedla mimo jiné k propuknutí konfliktu mezi Íránem a Irákem počátkem 80. let. Válečný konflikt měl za následek velké ztráty, a to zejména pro Írán. Íránské hospodářství bylo odříznuto od zahraniční podpory a spolupráce. Během roku 1985 došlo k rozsáhlým protivládním demonstracím a nepokojům. I důsledkem těchto vnitřních nepokojů Írán o tři roky později přijal rezoluci Rady bezpečnosti OSN, která vyzývala k okamžitému příměří a stažení všech sil za mezinárodně uznávané hranice. Avšak diplomatické styky mezi oběma zeměmi byly obnoveny až v září roku 1990 (Jones 2009: 9).

2.4 Islámská revoluce

Po Islámské revoluci v roce 1979 se změnila nejen zahraniční politika země, ale charakter celého státu. Důsledkem byla změna rovnováhy na Blízkém východě, která vedl až k irácko-íránské válce. Tato válka měla preventivně zasáhnout vůči

Íránu a jeho snahám vyvézt Islámskou revoluci do sousedních států. Po revoluci postavil Írán svou zahraniční politiku na ochraně muslimů. Definoval se jako obránce a ochránce všech muslimských společností. Ačkoliv tvoří šíitští muslimové asi jen 10 % celkové muslimské populace, jejich menšiny jsou zastoupeny téměř ve všech státech Blízkého východu. V Iráku nalezneme okolo 60-65 % šíitů z celkové populace, v Bahrajnu 70 %, 35 % v Jemenu a rovněž v Libanonu, 30 % v Kuvajtu, 30 % v Kataru, 16 % ve Spojených arabských emirátech, 10-12 % v Sýrii, a konečně 15 % v Saudské Arábii (viz příloha č. 3); (Beehner 2006). Írán tak disponuje určitou výhodou, jak šířit svůj vliv v regionu. Šíitská geopolitika se jinak také nazývá jako šíitský půlměsíc. Tento termín poprvé použil jordánský král Abdulláh ve svém prohlášení v roce 2004. Mimo jiné sdělil, že sunnitské arabské země jsou obklíčeny šíitským půlměsícem od Íránu až po Libanon. Tak byla politika Íránu definována jako bezpečnostní hrozba (Eksi 2017: 9).

Pro Chomejního se stala íránská Islámská revoluce revolucí bez hranic. Pod jeho vedením se Írán zavázal vyvážet revoluci do okolních států, které jsou pod vládou zkorumpovaných a morálně upadajících monarchií. Islámská republika se tak stala přímým podporovatelem libanonského Hizballáhu, palestinského Hamásu a dalších revolučních skupin v Iráku, Bahrajnu, Saudské Arábii, Kuvajtu a Afghánistánu. Zároveň Teherán odsoudil všechny vlády v regionu, které měly prozápadní tendence, a označil je za zkorumpované a neislámské. Krátce po Islámské revoluci v roce 1979 byla založena organizace IRGC, neboli Sepahe Pasdarane Enqelabe Eslami. Ajatolláh Chomejní představil IRGC jako sílu na ochranu revoluce proti vnitřním a vnějším hrozbám. Vojáci IRGC měli být strážci revoluce a bojovní synové islámu. Jednotky IRGC byly vytvořeny, aby bránily Írán, a především chránily íránský teokratický systém. Blízkost a oddanost organizace IRGC dala Chomejnímu obrovskou moc a legitimitu. IRGC zahrnuje vzdušné a pozemní síly, námořnictvo, IRGC-QF, a Basij. Basij je pomocná milice,

kteřá se zabývá činnostmi, jako je vedení vnitřní bezpečnosti, státní dohled nad společnostmi, kontrola morálky a potlačování disidentů (Counter extremism project 2019). IRGC spravuje velké domácí komerční prvky a spolu s Úřadem nejvyššího vůdce kontroluje podstatnou část íránské ekonomiky. Krátce po vzniku IRGC založili její vůdci polovojenskou organizaci IRGC-Quds Force. Postupem času začal Quds Force aktivně podporovat státní i nestátní spojence mimo Írán. IRGC-QF je primární íránská síla, která napomáhá při rozšiřování vlivu Íránu v regionu. Zabývá se širokou škálou činností, jako je shromažďování informací, školení, vybavení a financování státních a nestátních partnerských sil, provádění atentátů a bombových útoků, kybernetické útoky, ale také humanitární a hospodářská pomoc (Jones 2019).

Íránská politika prošla od dob revoluce mnoha změnami vlivem vnitřních i vnějších událostí. Tyto změny byly často důsledkem vojenských intervencí v sousedních zemích, ty vnitřní byly pak důsledkem změn jednotlivých vlád. Za vlády Hashemi Rafsanjani, který se stal prezidentem v roce 1989, se země věnovala poválečné rekonstrukci a normalizaci vztahů s regionálními a globálními mocnostmi. Na začátku 90. let se země potýkala s nedostatkem potravin a vysokými cenami, proto byla nutná hospodářská reforma a zlepšení vztahů se Západem. Tomu se od počátku bránila konzervativní islamistická opozice, která byla proti jakýmkoliv reformám a chtěla zachovat uzavřený, nezávislý a protizápadní Írán. Od roku 1997, kdy se prezidentem stal Mohammed Chatámi, kombinoval Írán ve své zahraniční politice pragmatismus a spolupráci na globální úrovni (Britannica 2019a). Během své volební kampaně vyslovil podporu změnám v řadě oblastí – zajištění právního státu, prosazování práv žen, zajištění osobní svobody a zlepšení vztahů se Západem. Ne ve všech oblastech dosáhl úspěchu. Došlo k uvolnění osobní svobody, ale klíčové oblasti jako je bezpečnostní služba a soudnictví zůstalo pod vlivem konzervativních představitelů. Naproti tomu rozvoj svobodného tisku byl zajištěn pouze

krátkodobě a později bylo mnoho svobodných novin zrušeno (Jones 2009: 12). Naopak jeho nástupce, prezident Ahmadínežád, prosazoval zcela opačný přístup. Otevřeně odsoudil přístup svých předchůdců a vyzval k oživení revolučních hodnot. Představil se jako muž lidu, který žije ve skromných podmínkách. Slíbil, že bude hájit zájmy chudých a vrátí vládu zpět k původním zásadám Islámské revoluce. Jeho politika zdůrazňovala přerozdělování bohatství dělnické třídě, posilování islámského charakteru Íránu a obnovení vojenské a kulturní dominance země v oblasti Perského zálivu. V zahraniční politice byl Ahmadínežád konzervativní, upřednostňoval expanzi íránského jaderného programu, popíral právo Izraele na existenci, a podporoval šíitské skupiny po celém Blízkém východě, především v Iráku a Libanonu (Faghihi 2018).

Po posledních volbách v roce 2013 obsadil post prezidenta Rouhani, který se snaží vytvářet zahraniční politiku Íránu více otevřenou vůči Západu, zejména v oblasti jaderné agendy (Bazoobandi 2014: 2). Již prezidentská kampaň prezidenta Rouhaniho odrážela jasnou vizi nové zahraniční politiky Íránu – země by se měla zapojit do vážných jednání se západním světem, omezit regionální konflikty a upřednostňovat své hospodářské oživení před jaderným programem. Vše by měla podnikat tak, aby byl zajištěn blahobyt vlastních obyvatel. Do praxe se to promítlo tak, že Írán projevil ochotu a snahu navázat styky s Washingtonem, oslovil světovou židovskou komunitu a následně osvobodil několik politických vězňů. V jednom z rozhovorů prezident Rouhani odsoudil hromadné zabíjení Židů nacisty za druhé světové války. Navázání styků se Spojenými státy bylo čistě pragmatické – obě země mají společné cíle – zajištění stability v Iráku a v Afghánistánu, a zároveň společně pracují na potlačení al-Káidy a Talibanu (Monshipouri – Dorraj 2013: 137).

Další výzvou, které musí zahraniční politika prezidenta Rouhaniho čelit, je měnící se Blízký východ. Sýrie, jediný trvalý spojenec Íránu, je rozvrácena krvavou občanskou válkou. V Tunisku a Egyptě se po arabském jaru k moci dostávají

islámské skupiny, což se jevílo jako příležitost pro šíření vlivu Íránu. Tomu se naopak snažily zabránit monarchie Perského zálivu, které si nepřály vidět u moci islamisty (Monshipouri – Dorraj 2013: 140-141). Obecná nespokojenost obyvatel a jejich slabá podpora režimu pramení ze sankcí, kterými je Írán postižen. S tím souvisí vysoká cena, především potravin, vysoká nezaměstnanost a mimo jiné také špatná dostupnost základních léků (BBC 2018a).

Další zemí, se kterou se Írán za vlády Rouhaniho snažil zlepšit vztahy, byla Saudská Arábie. To by mělo významné důsledky nejen pro tyto dvě země, ale také pro Irák, Libanon, Bahrajn, Jemen a Sýrii. Byly tak rozšířeny obchodní vztahy mezi Íránem a Saudskou Arábií. Írán se tak snažil vytvářet obraz, že neusiluje o vyvážení Islámské revoluce do sousedních zemí v regionu. Snížit napětí mezi oběma zeměmi by mohlo zaměření se na společné zájmy, jako je bezpečnost v regionu, spolupráce v rámci OPEC v oblasti energetiky a spolupráce v boji proti extremismu a terorismu. Prvním krokem v rozšiřování regionální spolupráce by mohlo být nalezení kompromisu při řešení syrské krize (CNBC 2018a). Důvodů pro špatné vztahy mezi oběma zeměmi je několik. Írán obviňoval Saudskou Arábii za to, že usnadňuje přítomnost v regionu Spojeným státům a napomáhá tak ukládání sankcí vůči Íránu. Saudská Arábie se bojí vlivu, který chce Írán šířit v rámci Blízkého východu – například podpora Assadova režimu v Sýrii. Zároveň Saudská Arábie nahrazuje vývoz íránské ropy na mezinárodním trhu a oslabují tak jeho regionální moc (Monshipouri – Dorraj 2013: 142).

3. Íránské aktivity v Iráku

V této kapitole se budeme věnovat problematice íránských aktivit v sousedním Iráku. První podkapitola představí vztahy mezi Íránem a Irákem před americkou intervencí v roce 2003. Pozornost bude věnována hlavně období po Islámské revoluci v roce 1979. Dále se zaměříme na změny, které způsobil pád Saddáma Husajna a na reakci Íránu. Podrobně se zaměříme na to, jak se Írán snaží šířit svůj vliv v sousední zemi. Následně detailně rozebereme aktivity, které Írán vytvářel proti působení Islámského státu na území Iráku a jaké tím sledoval cíle.

3.1 Historické vazby mezi Irákem a Íránem

Mezi faktory, které významně ovlivnily irácko-íránské vztahy, patří íránská Islámská revoluce v roce 1979. Nelze se divit, že vztahy mezi revolučním, duchovně založeným Íránem ovládaným šíity a mezi arabským, sekulárním Irákem se sunnitskou vládou byly napjaté. Irák se snažil izolovat Írán od arabského světa, protože pro něj představoval přímou bezpečnostní hrozbu, a to pro jeho území, ekonomiku i obyvatelstvo.

V historii byla politická identita vždy jedním z klíčových faktorů utvářejících politiku blízkovýchodních států. To není jiné ani u vztahů mezi Íránem a Irákem. Historické pozadí Blízkého východu má zásadní význam pro pochopení současného systému států. V důsledku úpadku Osmanské říše koncem devadesátých let 19. století³, vytvořili francouzští a britští kolonizátoři státní hranice, z nichž převážná většina protíná etnické, sektářské a kmenové komunity. To vyústilo v regionální nesoulad mezi územím a identitami. Tento všudypřítomný nesoulad mezi etnickou identitou a územím kvůli vytvoření státních hranic je hlavním důvodem konfliktu v oblasti. Irák byl vytvořen kolonizátory spojením tří provincií bývalého impéria Osmanské říše, a to

³ Úpadek Osmanské říše můžeme sledovat již od počátku 19. století, kdy docházelo k postupné ztrátě území. Osmanská říše jako celek zanikla až po první světové válce, a to v roce 1922 zrušením sultanátu a vyhlášením republiky (BBC 2009).

Mosulem, Bagdádem a Basrou (viz příloha č. 4). Uměle vytvořený Irák se tedy skládal z několika etnických skupin, sekt a kmenů, které neměly společnou historii státnosti (Hopwood 2003). Současný Irák má přibližně 31 milionů obyvatel s mnoha etnickými skupinami, kdy nejpočetnější jsou Arabové, dále Kurdové, Turkmeni a Asyřané. Na rozdíl od území dnešního Iráku se Íránu podařilo odolat osmanské nadvládě. Pokud vynecháme občasné obsazení osmanskými, britskými a sovětskými silami, tak nebyl Írán nikdy skutečnou kolonií. I když nebyl Írán vytvořen vnějšími aktéry, tak je to také multietnický stát. Stejně jako v Iráku tato různorodost etnik vedla k vnitřnímu konfliktu, i když méně extrémnímu. Například diskriminace etnických menšin, jako jsou Arabové, Kurdové a Azerové, zapříčinila několik násilných protestů (Bongers 2013: 127, 133).

Napětí mezi oběma státy má své kořeny nikoliv v dávné historii, ale spíše v novějším vývoji. Vzájemné rozpory mezi oběma státy vygradovaly v 80. letech, a to irácko-iránskou válkou. Irák se obával, že se Írán bude snažit vyvézt Islámskou revoluci a svrhnout sunnitskou vládu v čele se Saddámem Husajnem. Dalším významným milníkem pro vývoj irácko-iránských vztahů byla spojenecká invaze, která se uskutečnila v roce 2003 (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 2). Tato invaze znamenala vytvoření nového prostoru pro šíření íránského vlivu. Posílením vlivu v Iráku mohl Írán upevnit svou pozici v oblasti Perského zálivu a tím na celém Blízkém východě. K šíření vlivu chtěl využít irácké šíity, kteří v zemi zaujímají většinu – v Iráku jich žije mezi 60-75 % (Barnes – Dacey – Levy 2013:8). Tento nově vytvořený prostor pro mocenskou expanzi Íránu vytvářel obavy u sunnitských zemí v regionu. Ty se obávaly vzniku tzv. šíitského půlměsíce⁴ (viz příloha č. 5).

⁴ Pojem šíitský půlměsíc poprvé použil jordánský král Abdalláh ibn Husajn II., který v jednom novinářském rozhovoru prohlásil, že pokud Írán mocensky ovládne Irák, tak by mohl vytvořit tzv. šíitský půlměsíc, který by se rozpínal od libanonského Bejrútu až po Perský záliv. Jordánský král tak chtěl upozornit na vliv, který má Írán v Libanonu a Sýrii a nyní i v Iráku (Barnes - Dacey - Levy, 2013:8).

Cíle Íránu se ukázaly jako zcela pragmatické. Írán chtěl situaci v Iráku stabilizovat, uspořádat nové volby, a tak vytvořit většinově šíitskou vládu. Proto, když byly v roce 2005 uskutečněny první volby od pádu Saddámovy režimu, tak se jejich jasným vítězem stala šíitská Spojená irácká aliance. Nejvýznamnějšími stranami tohoto vítězného bloku byla Nejvyšší rada pro islámskou revoluci v Iráku (SCIRI)⁵ a strana Dawa⁶. Hlavní představitelé těchto politických stran žili dlouhou dobu v exilu, především v Íránu (CNN 2005).

Do roku 1958 byly oba státy prozápadními monarchiemi. To se změnilo po revoluci v Iráku v roce 1958, a co je ještě důležitější, především po převratu v Iráku v roce 1968. Tím se dostala k moci vláda, která v oblasti Perského zálivu měla větší ambice než její předchůdci a usilovala o větší vliv. Nová irácká ideologie strany Baas⁷ odporovala politice Teheránu. Ačkoli Baasismus byl založen na sekulárních, arabských nacionalistických a socialistických principech, v praxi byla tato ideologie použita jako nástroj kontroly a mobilizace společnosti. Kurdové a šíitští Arabové byli brutálně utlačováni a režim se stále častěji spojoval s diktaturou, kmenovou loajalitou, etnickou příslušností, terorem a mučením (Bongers 2013: 126). Klíčovou událostí, která zvýšila nepřátelství, byla irácká Islámská revoluce v roce 1979.

⁵ Nejvyšší rada pro islámskou revoluci v Iráku je šíitská islamistická strana v Iráku, která vznikla v roce 1982 v iráckém exilu. Jejím cílem bylo svrhnout sunnitskou vládu Saddáma Husajna a nahradit ji šíitskou vládou. V současné době je nejsilnější stranou v Jednotné irácké alianci. Ve volbách v roce 2005 dosáhla úspěchu 41,5 %. V rámci této formace existuje militantní křídlo extrémní Brigáda Badr, která je zodpovědná za řadu násilných útoků (Oxford Islamic Studies Online 2018).

⁶ Islámská strana Dawa je politickou iráckou stranou. Společně s Nejvyšší islámskou iráckou radou vytváří Jednotnou iráckou alianci. Strana je vedena Haiderem al-Abadim, který byl předsedou vlády v Iráku od září 2014. Strana podpořila iráckou revoluci a Ayatolláha Ruholláha Chomejního během irácko-irácké války. Tato skupina stále dostává finanční podporu od Teheránu i přes ideologické rozdíly s Islámskou republikou (Middle East Monitor 2016).

⁷ Socialistická strana arabské obrody byla založena v roce 1940 v Damašku. Jedná se o arabské sekulární nacionalistické hnutí bojující proti koloniálním mocnostem. Ideologie strany kombinuje arabský nacionalismus a panarabismus (BBC news 2003).

3.1.1 Íránsko-irácká válka

Geopolitické změny, ke kterým došlo mimo jiné v důsledku Islámské revoluce, jen zdůrazňovaly nenávist mezi revolučním režimem v Íránu a Saddámovou vládou. Střety na úrovni vedoucích představitelů, geopolitická rivalita a typ režimů eskalovaly zvládnutelný pohraniční spor do konfliktu, který vyústil v mezistátní válku (Kemp 2005). Válka byla v konečném důsledku o území, vliv a přežití, a nikoliv o náboženství nebo nějakém historickém rozdílu mezi oběma zeměmi.

V září roku 1980 zaútočily jednotky Saddáma Husajna na Írán, čímž začala osm let trvající válka. Jak již bylo naznačeno irácko-iránská válka měla tři hlavní příčiny – územní, ideologické a osobnostní. V případě sporu o území se jednalo o oblast Shatt al-Arab (viz příloha č. 6). Počátky tohoto sporu mají své historické kořeny v době vzestupu islámu v 7. století. V tomto století porazila Islámská říše Velkou perskou říši, a tak pohltila její území a národy. Vlivem událostí, vzestupem šíitské sekty, došlo k roztržitému islámu (Swearingen 1988: 408). Později se Safíovci⁸, vládoucí v Persii, stali ochráncem šíitů, a dostala se tak do přímého konfliktu s Osmanskou říší, která reprezentovala sunnitský islám. Až do 16. století v tomto regionu existovala dvě impéria, přičemž obě se snažila expandovat na úkor druhého. Územím sporu se tak stala oblast Mezopotámie, dnešního Iráku. Tato oblast byla v následujících letech střídavě obsazována. Později byla z této oblasti vytvořena nárazníková oblast mezi novými rivaly na Blízkém východě, Ruskem a Británií. Při objevení ropy se region stal důležitým pro světové mocnosti. Británie ovládala Írán a Irák, přičemž pod jejím vlivem dosáhly obě země dohody o vymezení hranic. Tato dohoda nebyla dostačující, a tak byly následně uzavřeny i další. Dohoda z roku 1975 jasně upřednostňovala Írán. Když byl v roce 1979 svržen šáh, tak se Irák snažil využít této situace k

⁸ Dynastie perských šáhů, která vládla v letech 1501-1773. Tato dynastie vytvořila z šíitského islámu státní náboženství říše (Britannica 2019b).

novému řešení územního sporu, které by pro něj bylo více příznivé (Kassicieh – Nassar 1983: 92-93).

Ideologické rozdíly byly způsobeny diametrálně rozdílnými režimy, které zde vládly. V Iráku vládoucí strana BAAS byla arabská, sekulární a nacionalistická. Zatímco Íránská islámská republikánská strana byla teokratická. Strana BAAS ve svých základech trvá na sekularismu, protože podle ní by náboženství nemělo být zatíženo politickým břemenem. To je v přímém rozporu s argumenty Íránské islámské republikánské strany, která říká, že ti, kdo oddělují náboženství od politiky jsou ateisté. Rozpor na úrovni vedoucích politických představitelů spočíval ve vztazích mezi íránským duchovním představitelem Ajátolláhem Chomejním a iráckým prezidentem Saddámem Husajnem (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 2). Za vlády šáha, Írán požadoval po Iráku, aby nepodporoval nepřátele šáha. V důsledku toho byl Chomejní, který v Iráku pobýval v exilu, nucen Irák opustit. Dalším důvodem Chomejního osobní nenávisti vůči Saddámovi byl fakt, že Saddám byl členem sunnitské sekty, která vládla v Iráku (Kassicieh – Nassar 1983: 94).

Během války zemřelo více než milion Íránců. Tyto obrovské lidské ztráty na íránské straně způsobila částečně vojenská taktika útoku lidských vln, kterou Íránci používali proti lépe vyzbrojené irácké armádě. Nerovnováha v technickém vybavení obou armád byla způsobena západními mocnostmi, které se sice hlásily k neutralitě, ale dodávaly širokou škálu moderních zbraní Iráku (Dagres 2018). Zatímco Íránci si museli vystačit se zbraněmi, které v minulých dekádách nakoupil šáh. Součástí vojenských dodávek pro Irák byly i chemické zbraně, které Saddám neváhal použít jak proti íránským vojákům, tak proti kurdským civilistům v severním Iráku (Axworthy 2008: 198-9). Během irácko-íránské války byl region rozdělen na země, které podporovaly Írán, jako byla Sýrie, a ty které podporovaly Irák, Jordánsko. Země jako Saudská Arábie, Kuvajt a Spojené arabské emiráty původně deklarovaly neutralitu a preferenci míru, ale později

začaly všechny tři podporovat Irák. Tyto země zároveň vytvořily Radu pro spolupráci v Perském zálivu (GCC⁹), která byla katalyzována strachem ze šíření iránské ideologie. Saudská Arábie, Kuvajt, Spojené arabské emiráty, Katar, Bahrajn a Omán založily tuto organizaci (viz příloha č. 7), aby v rámci ní spolupracovaly proti jakýmkoliv hrozbám Íránu (Nonneman 2004:175-6).

Válka dramaticky zasáhla do ekonomiky Íránu i do životních poměrů obyvatel. V pohraničních oblastech, kde se odehrávalo nejvíce bojů, se ocitlo více než 1,5 milionů obyvatel bez domova. Během války byly zničeny rafinérie, továrny, vládní budovy, silnice, mosty, přístavy i zavodňovací systémy. Navíc do země proudili uprchlíci, především z Iráku a další pak z Afghánistánu. Naproti tomu se válka do značné míry stala sjednocujícím prvkem společnosti. Oběti, které museli obyvatelé během války přinést, posílily jejich občanské cítění a pocity závazku vůči Islámské revoluce (Axworthy 2008: 203).

3.2 Aktivity v Iráku po roce 2003

Zahraniční politika Íránu vůči Iráku je do značné míry ovlivněna historicky, a to hospodářskou soutěží a sunnitskou dominancí nad iráckými přírodními zdroji. V době irácké krize v roce 2003 Írán zaujal dvě stanoviska. Na jedné straně odsoudil americkou invazi a následnou okupaci a na druhé straně odsoudil režim Saddáma Husajna jako brutální (Barzegar 2008: 47-8).

Přestože odstranění Saddáma Husajna bylo nepochybně vítězným okamžikem jak pro Írán, tak i pro většinu irácké populace. Tak se kvůli několika faktorům stávala stabilizace Iráku postupně stále obtížnější. Selhání operace Irácká svoboda vyústilo mimo jiné do vysoké úrovně nejistoty, protiamerických nálad, rozšířené korupce a vysokého stupně kriminality. Navíc v kombinaci s dalšími

⁹ Rada pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu je ekonomicko-politickou unií a je tvořena šesti státy. Jejími členskými státy jsou Kuvajt, Saudská Arábie, Katar, Spojené arabské emiráty, Bahrajn a Omán. Rada Perského zálivu vznikla na začátku irácko-iránské války jako jistá ochrana před nepřáteli. Iniciátorem byla Saudská Arábie, chtěla udržet své silné postavení v oblasti (Aljazeera 2017b).

vnitřními problémy, jako je například sektářské napětí, historické křivdy, zničení infrastruktury a nedostatek základního zboží a služeb, vedlo v roce 2006 k vypuknutí občanské války. Irák se tak stal nejen bojištěm pro své vlastní lidi, ale stal se také prostorem strategické konkurence mezi to USA a Íránem (Bongers 2013: 125). Íránské zájmy, ať už jsou politické ekonomické, kulturní či vojenské se odlišují od zájmů arabského světa. Íránci věří, že arabské režimy budou vždy jednat v rozporu s národními zájmy Íránu.

Írán využil tři klíčových situací, které nastaly v uplynulých deseti letech, aby získal vliv v Iráku. Tou první byla již zmiňovaná invaze Spojených států v roce 2003, která byla pro Írán historickou příležitostí, jak rozšířit svůj vliv v Iráku, a jak Irák přeměnit z nepřítele na partnera. Druhou situací bylo stažení amerických vojsk v roce 2011. Předseda tehdejší irácké vlády Nouri al Maliki, který byl podpořen Íránem, využil bezpečnostního vakua k tomu, aby se postavil proti sunnitským vůdcům a sunnitští obyvatelé byli marginalizováni. Konečně třetí situací pro šíření íránského vlivu v Iráku byl vzestup ISIS v roce 2014 (Nadda 2018). Teherán pomohl organizovat nové i již existující šíitské milice, aby tak rozšířil pravidelné irácké ozbrojené síly. Íránští představitelé se netají svým vlivem na západního souseda. V roce 2014 zákonodárce Ali Reza Zakani řekl, že Írán řídí čtyři arabská hlavní města Bagdád v Iráku, Bejrút v Libanonu, Damašek v Sýrii a Saná v Jemenu. Irák je tak chápán jako centrum íránského dědictví, kultury a identity (Middle East Monitor 2014).

3.2.1 Írán a postkonfliktní Irák

S novým politicko-bezpečnostním vývojem po roce 2003 jsou vztahy Íránu a Iráku přátelské a založené na ideologii a kultuře. Tyto vztahy ovlivňuje v současné době několik konstant, kdy jednou z nich je irácká etnická geopolitika. Irák je složen ze tří odlišných komunit a otázkou je, jak je vyvážit, aby nedocházelo k napětí. Tomu se snaží dopomoci i Írán, jehož cílem je zachovat teritoriální integritu a národní jednotu země. Další konstantou je

regionální rivalita. Irák a Írán jsou považovány za dva hlavní regionální státy, které skýtají velké hospodářské a kulturní bohatství, které vyústilo v soupeření (Fulton 2010). Další limitující konstantou irácko-iránských vztahů jsou dosud nevyřešené problémy, které mají svůj počátek v irácko-iránské válce. Právě tento konflikt zapříčinil závažné ekonomické a právní otázky, které je nutné vyřešit. Jsou zde dvě zásadní otázky, které je potřeba vyřídit, a to válečné reparace a smlouvu z Alžíru¹⁰ z roku 1975. Oficiální odhad OSN pro válečné reparace je 149 miliard dolarů, zatímco neformální odhad navrhovaný Íránem je jeden bilion dolarů. A i když se Írán doposud nezabýval otázkou válečných reparací, dokonce poskytl finanční pomoc irácké vládě, tak je tato otázka v Íránu stále živá a lze předpokládat, že bude mít dopad na iránskou vládní politiku vůči Iráku. Druhá otázka se týká Alžírské smlouvy z roku 1975 a to, jaký postoj k ní zaujme nová irácká vláda. Baasistický režim tuto smlouvu razantně odmítl, a toho mimo jiné vedlo k válce s Íránem (Barzegar 2008: 49). Proto i v dnešní době dobrých sousedských vztahů může tato otázka vyvolat spor.

Navzdory četným odlišným rysům a desetiletím nepřátelství mají Írán, dříve Persie, a Irák kulturní, náboženské a historické vazby. Před více než dvěma tisíciletími byla oblast, ve které se nachází současná iránsko-irácká hranice, sporným územím. Vzhledem k tomu, že šíitský islám se zrodil v Iráku, tak byla irácká města, jako je Najaf, Samarra a Karbala centrem teologických studií a cílem pro poutníky. Vzhledem k této historické skutečnosti viděl Írán většinově šíitský jih Iráku jako součást vlastní sféry vlivu. Na druhou stranu Irák měl vždy

¹⁰ Alžírská smlouva byla podepsaná v roce 1975 mezi Íránem a Irákem, a měla zajistit urovnání hraničních sporů a konfliktů mezi oběma zeměmi. Sloužila jako základ pro dvoustranné smlouvy podepsané v červnu a v prosinci 1975. Dohoda měla ukončit spory mezi Irákem a Íránem na jejich hranicích v Shattu al-Arab a Chúzistán, ale hlavním důvodem Iráku bylo ukončit Kurdské povstání. V září 1980 Irák zrušil smlouvu, ale podle mezinárodního práva jeden národ nemůže jednostranně odmítnout dříve ratifikovanou smlouvu, a smlouva neměla žádnou klauzuli, která by stanovovala zrušení pouze jedním národem.

úzké vazby na jihozápadní Írán, kde žije mnoho sunnitských Arabů (Bongers 2013: 126).

Íránská společnost chce dobré a stabilní vztahy mezi Íránem a Irákem kvůli jejich kulturním náboženským prioritám. Například možnost svobodně navštívit posvátná města Karbala a Najaf v Iráku. Přičemž tento zájem existuje i u iráckého obyvatelstva, kdy poutníci navštěvují posvátná místa Mashhad a Qom v Íránu (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 11). Po odstranění Saddáмова režimu a otevření hranic dochází ke spolupráci mezi institucemi, které zajišťují cesty poutníku do šíitských oblastí, a poskytují veřejné služby. Další skupinou, pro kterou je výhodné udržovat stabilní vztahy, jsou iránské obchodníky a podnikatelé. Ti považují některé části Iráku, převážně ty šíitské, za ideální trhy pro iránský vývoz (Barzegar 2008: 50).

Cílem iránské politiky vůči Iráku jsou ekonomické, kulturní a politické příležitosti. Irácký obchod byl tradičně orientován na arabský svět přes Jordánsko na západě a na Turecko a Sovětský svaz na severu. Za nových okolností by se Irák mohl přeorientovat na východ a na Írán. Dlouhá hranice mezi Irákem a Íránem, a jejich kulturní a společenská kontinuita, by mohla hrát významnou roli při zvyšování obchodních a kulturně politických výměn (Davidson – Dehghanpisheh 2019). Rozmanitější výměny se sousedními zeměmi podpoří jejich vzájemné působení, což povede k odpovídající úrovni politických vztahů. Dnes je Írán díky svému ekonomickému potenciálu v nejlepší postavení, aby splnil požadavky regionálních trhů a vytvořil ekonomické příležitosti pro iránské obchodní společnosti a nová rozvíjející se průmyslová odvětví. Tranzit energetických zdrojů a regionální trhy v Afghánistánu, Iráku, Sýrii a Perském zálivu jsou tím, proč chce být Írán přítomen v Iráku. Větší ekonomická aktivita vyžaduje uplatňování pragmatické zahraniční politiky na vytvoření těsných politických a strategických vztahů se sousedními vládami (Barzegar 2008: 52).

Íránská vláda by ráda viděla bezpečný, stabilní a sjednocený Irák. Na íránské straně je značná motivace zajištění Iráku a zároveň řešení bezpečnostních problému a strategických zájmů Iránu. Írán má obavy z přítomnosti amerických vojáků, zároveň má obavy týkající se opozičních skupin uvnitř Iráku, které působí proti Íránu. Vztahy s iráckými frakcemi jsou založeny na různých principech a skutečnostech. I mezi šíitskými frakcemi existují rozdíly v přístupu k irácké vládě a vztahům k Íránu (Eisenstadt – Knights– Ali 2011: 4). Otázky jako federalismu, přítomnost cizích vojsk a dohody s Íránem oslabily jednotu mezi šíitskými frakcemi. Sadristé jsou silně proti všem myšlenkám federalismu, Dawa vidí silný stát ve federalismu a ISCI propaguje federalismus se snížením centrální vládní moci. Vzhledem k těmto skutečnostem se Írán snaží vybudovat si vyrovnané vztahy se všemi šíitskými frakcemi. Vztahy se sadristickou skupinou jsou taktické a krátkodobé. Naopak vztahy s ISCI a Dawa sledují dlouhodobější politiky a snaží se zlepšovat strategické vztahy s Íránem (Barzegar 2008: 52). Politický vývoj v oblasti po invazi do Iráku vytvořil pro Írán zcela nové bezpečnostní výzvy. Za prvé přímá přítomnost amerických vojenských sil v bezprostřední blízkosti Íránu a možnost nových amerických vojenských základen. Za druhé hrozby, které se objevily, v důsledku širších geopolitických změn a změnou bezpečnostního a politického prostředí v regionu.

Poté, co byl Saddámův režim odstraněn, se Írán snaží zajistit, aby se pro něj Irák již nikdy nestal hrozbou. Existují názory, že Írán se angažuje a vytváří v Iráku prostřední nad rámec „neutrality“. V praxi to může znamenat, že Írán chce využít Irák k tzv. širšímu Íránu v rámci svých regionálních politických cílů. Zároveň může Irák sloužit Íránu jako nové lukrativní investiční prostředí. Írán se snaží dosahovat svých cílů v Iráku prostřednictvím několika strategií – podpora íránských frakcí a budování ekonomických vazeb po celém Iráku (Katzman 2009:1).

Jak již bylo mnohokrát řečeno, Írán se po pádu Saddáma Husajna, snaží ovlivňovat post-saddámovskou politickou kulturu v Iráku ve svůj prospěch. Teherán prezentuje své politiky vůči sousední zemi přátelsky a poskytuje humanitární pomoc iráckému obyvatelstvu. Z hlediska ekonomiky hraje Írán významnou roli v irácké ekonomice a společně s Tureckem je největším obchodním partnerem Iráku, který je i jeho hlavní exportní destinací. Obchod je však primárně jednosměrný a způsobuje tak závislost Iráku na íránském zboží. Mezi oběma zeměmi došlo k podepsání dohod o spolupráci v oblasti bezpečnosti, cel a tarifů, průmyslu, vzdělávání, životního prostředí, dopravy a rozvoje zóny volného obchodu v blízkosti společné hranice v oblasti Basra. Na tuto spolupráci nahlíží skepticky Spojené státy (Davidson – Dehghanpisheh 2019). Ty poukazují na to, že vazby obou států mohou dopomáhat Íránu k obcházení sankcí. Irák tak může sloužit Íránu jako nástroj, jak se vyhnout mezinárodním sankcím. Íránský obchod s Irákem údajně dosáhl před deseti lety 7 miliard dolarů. Obchodní bilance mezi Íránem a Irákem je důsledkem íránské laskavosti, íránské protekcionistické politiky a vládních dotací, které jsou Iráku poskytovány. Íránští vývozci získávají značné daňové úlevy. Íránský vývoz do Iráku je tvořen převážně z čerstvých produktů, zpracovaných potravin, levného spotřebního zboží, aut a stavebního materiálu jako je cement, sklo a cihly. Irácký vývoz do Íránu se skládá převážně z ropných produktů (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 12). Geografická oblast usnadňuje Íránu vliv na území slabšího souseda. Írán je kupříkladu zodpovědný za část dodávek elektřiny, kterých má Irák nedostatek. Navíc Irák několikrát obvinil Írán z nedostatku vody – Írán tak vytvářel nátlak na iráckou vládu, aby z Iráku vyhnala íránskou opoziční skupinu Lidových mudžáhedínů ¹¹. Nedostatek vody byl způsoben odklonem vody a

¹¹ Mujahdeen-e-Khalq (MEK) jsou íránskou exilovou organizací, která usiluje o svržení režimu v Íránu. MEK byla založena v roce 1965 levicovými íránskými studenty, kteří se stavěli proti monarchii. Skupina byla nucena se přesunout ve druhé polovině 80. let do východního Iráku (Council on Foreign Relations 2014).

výstavbou přehrad, což snižovalo tok řeky Karun, zdroj pro oblast Basra, a Sirwan, ta proudila do oblasti Shatt al-Arab. Kvalita vody a její nedostatek měl pro irácké obyvatele fatální důsledky především pro oblast zemědělství (Guzansky 2011: 93).

Podpořit vzájemné ekonomické vztahy se Írán snaží také prostřednictvím společného bankovníctví. Írán nyní provozuje pět bank v Iráku, včetně pobočky Bank Melli¹² v Bagdádu, zemědělské banky a tří retailových bank s pobočkami v Bagdádu, Najaf a Karbale. Tento vývoj umožnil snadnější obchod mezi Íránem a Irákem. Írán zároveň poskytl Iráku řadu výhodných půjček ve výši miliard dolarů na realizaci projektů. Íránské nadace pomohly vybudovat nemocnice, kliniky a školy (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 12).

Zapojení Íránu v Iráku je vidět především prostřednictvím vojenské pomoci. Írán podporuje šíitské milice finančně, formou odborné přípravy a vyzbrojováním, které zajišťují jednotky Íránské revoluční gardy. Zároveň je zde Írán zapojen i nevojensky (Eisenstadt – Knights– Ali 2011: 7). V době vlády Saddáma Husajna uděloval Írán azyl iráckým opozičním organizacím a jejich členům. Dnešní schopnost ovlivňovat iráckou politiku má souvislost s tím, že tito členové jsou dnes iráckými politickými špičkami. Mimo politický azyl podporoval Írán irácké opoziční skupiny finančně, organizačně a logisticky. To přispělo ke zvýšení závislosti ze strany Iráku (Guzansky 2011: 85-7). Írán má dva primární způsoby ovlivňování. Za prvé, projevuje politický vliv tím, že využívá úzké historické vztahy s několika šíitskými organizacemi v Iráku – Nejvyšší islámskou radou v Iráku (ISCI), organizací Badr a politickou stranou Dawa. Za druhé, Írán používá iránské Revoluční gardové sbory (IRGC) a Quds Force (QF), aby poskytly pomoc v podobě polovojenského výcviku, dodávek zbraní a vybavení iráckým šíitským

¹² Bank Melli je první národní a obchodní banka v Íránu. Je považována za největší iránskou společnost, zároveň je největší bankou v islámském světě a na Blízkém východě. Byla založena v roce 1927 a má velmi rozsáhlou síť bankovních poboček (Iran Watch 2018).

skupinám. Írán také projevuje svůj vliv prostřednictvím ekonomických iniciativ a různých náboženských programů. Íránský vliv v Iráku je nevyhnutelný a většina jeho aktivit je zcela veřejná (Felter – Fishman 2008: 4).

Ve snaze rozšířit bilaterální vztahy s Irákem rozšířil Írán počet svých diplomatických zástupců. První íránský konzulát byl otevřen v roce 2003 v iráckém Kurdistánu, dále pak ve městech Najaf, Erbil, Karbala, Basra a Sulaymaniyah. Írán se tudíž může pochlubit největším počtem konzulátů a také největším velvyslanectvím v zemi, které se nachází v Bagdádu (Eisenstadt – Knights – Ali 2011: 9). Nutno podotknout, že mnozí íránští vyslanci sloužili v Quds Force, které jsou součástí IRGC a jsou zodpovědné za tajné zahraniční operace. To dokazuje úlohu íránských bezpečnostních složek v politice Íránu.

Íránské cíle v Iráku jasně korelují s jeho základními a trvalými strategickými zájmy: předcházet chaosu na hranicích státu a omezovat schopnost americké projekce moci v regionu. A v neposlední řadě se snaží zajistit, aby Irák neohrozil svou politickou a kulturní integritu a buduje tak prostor pro šíření vlivu na Blízkém východě. Klíčovým prvkem je zajistit v Iráku proíránskou šíitskou vládu. V ideálním případě by tato vláda měla zůstat dostatečně slabá, aby nepředstavovala hrozbu, ale zároveň dostatečně silná, aby dokázala zachovat územní celistvost Iráku a zabránila nestabilitě a občanské válce. Proíránskou vládou se spojenci na vysokých pozicích chce Írán omezit vliv USA v Iráku a zabránit tomu, aby se jeho soused znovu stal hrozbou (Bongers 2013: 138).

Jako jediné organizované politické síly v poválečném období, byly šíitské a kurdské opoziční skupiny připraveny využívat mocenské vakuum, které zde vzniklo. Zahraniční představitelé očekávali, že nacionalistické identity obou zemí budou převažovat nad sektářskou soudržností. Toto očekávání podporovala zkušenost z osmileté války Íránu a Iráku. Západní mocnosti v čele se Spojenými státy ale nepředpokládaly, že v poválečném Iráku budou sektářské a

nacionalistické zájmy z velké části spleteny a nově dominující šíitské a kurdské skupiny budou motivovány spojenectvím s Íránem, kterého mohly využít pro upevnování vlastních pozic (Eisenstadt – Knightsn – Ali 2011: 12). Západní síly zároveň přecenily význam ideologie v íránském přístupu k novému Iráku. Podle nich měla snaha exportovat íránskou Islámskou revoluci odcizit a odradit Iráčany. Místo toho se ale Teherán choval mnohem opatrněji a obezřetněji. Rozhodl se podporovat demokratický rámec, který upřednostňoval íránské spojence v Iráku. Zároveň se Teherán snažil zvýšit náklady na bojkot amerických aktivit v Iráku prostřednictvím podpory povstalců, aby maximalizoval vlastní postavení v zemi. Strategické a finanční investice Íránu v Iráku odrážejí hluboké přesvědčení režimu, že Teherán má existenční zájem na zajištění přátelské vlády v Bagdádu, která by již nebyla schopna ohrozit Írán přímo nebo prostřednictvím mezinárodního společenství (Maloney 2008).

Od stažení amerických bojových sil z Iráku v roce 2011 se stal Írán nejvlivnější zahraniční mocí v Iráku. Iráčané se spoléhají na Írán z několika důvodů – Írán díky své blízkosti bude schopen rychle reagovat, vždy když to bude nutné. Zároveň má Írán místní znalosti. Tím, že je součástí Blízkého východu umí využít jemnějších a kulturně vhodnějších způsobů a strategií pro řešení problémů, které zemím mimo tento region chybí (Pollack 2018). Írán dosáhl v Iráku tří hlavních úspěchů. Zaprvé, nestabilní bezpečnostní situace a politická opozice znamenají, že USA nejsou schopny využívat Irák jako územní platformu zaměřenou proti Íránu (Barnes – Dacey – Levy 2011: 8). Zadruhé, političtí spojenci Íránu si zajistili vysoké posty v irácké vládě. Za třetí, irácká ústava požaduje vysoce federalizovaný stát. Írán totiž upřednostňuje decentralizovaný Irák. Důvodem je, že v případě, že by Írán ztratil podporu iráckých politických představitelů, tak by i nadále byl schopen uplatňovat vliv v určitých provinciích. Teherán se primárně soustředí na jižní provincie ovládané šíity, které jsou

bohaté na ropu. Domnívá se, že zvýšená autonomie v jižních provinciích ponechá toto území otevřenější vůči vlivu Íránu.

3.3.Strategie proti Islámskému státu v Iráku

V posledních letech je v irácko-iránských vztazích významné politicko-bezpečnostní téma Islámského státu. Ten původně vznikl ze sunnitských povstalců v provincii Anbár v západní části Iráku (viz příloha č. 8). Ze strany Íránu byl Islámský stát vnímán jako velká bezpečnostní hrozba regionu. Na druhou stranu se proti němu zdráhal zasáhnout. Důvod byl prostý, i když je Irák iránským spojencem, nemůže Írán vojensky zasáhnout, a tak porušit územní svrchovanost sousedního státu. Pokud by se chtěl Teherán vojensky angažovat, mohlo by to probudit nacionalismus iráckých sunnitů a rozdmýchat další sektářské násilí. V důsledku toho by tak Írán mohl ztratit mocenské postavení, které získal po pádu Saddámovy režimu (Nada 2018). Teherán se tak snažil Iráku pomáhat například skrze své revoluční gardy, které vyslal na pomoc v boji s Islámským státem a zároveň se podílel na vyzbrojování iráckých šíitských milic a iráckých armádních jednotek.

Vzestup nové sunnitské extrémistické skupiny na Blízkém východě se stal významnou bezpečnostní hrozbou v regionu. Islámský stát v Iráku a Sýrii (ISIS), byl původně založený jako regionální pobočka al-Kajdy¹³ v oblasti Levanty. Nezávislou entitou se stal, když vůdce al-Kajdy Ayman al-Zawahiri odmítl tuto skupinu na začátku roku 2014 podporovat. O několik měsíců později začal ISIS ovládat území i mimo Sýrii a rychle se rozvíjel v Iráku, a dokonce i v Libanonu. Pro Írán představoval ISIS zcela odlišnou hrozbu od ostatních extremistických skupin, působících vůči Íránu. ISIS se však vyznačuje značným pokrokem, kterého dosáhl v krátkém časovém období. Získal stíhačky z celého světa, zároveň získal finanční prostředky a dosáhl kontroly nad velkými zeměpisnými

¹³ Al-Kajda je islamistická teroristická skupina. Je zodpovědná za řadu teroristických útoků a hlásí se k sunnitské větvi islámu.

oblastmi (Esfandiary – Tabatabai 2015: 1,4). Tento rozmach překvapil regionální i mezinárodní aktéry, včetně Íránu. Na rozdíl od jiných teroristických organizací působících v iránském sousedství má ISIS cíle, které přesahují separatistický program. ISIS usiluje o zničení šíitů, a o založení Islámského státu, který bude v souladu s fundamentálním právem šaría (Marashi 2018). Vzestup Islámského státu v Iráku a Sýrii se tak stal hrozbou, ale i příležitostí pro Írán. ISIS je výrazně vymezen vůči šíitům, více než kterákoli jiná sunnitská džihádistická skupina.

Íránská vláda, vůdce šíitského světa, je překážkou pro nadvládu sunnitských džihádistů na Blízkém východě, a je tak jedním z největších nepřátel Islámského státu. Existence ISIS dává Teheránu příležitost ukázat svůj význam a vliv na Blízkém východě. Kampaň iránské vlády proti ISIS připomněla Iráčanům, že jejich soused je nejsilnějším hráčem v jejich zemi, možná víc než Spojené státy nebo jakákoli jiná arabská země (Marashi, 2018). Role Íránu v Iráku je také přímým odmítnutím partnerství se Saúdskou Arábií, Tureckem a dalšími sunnitskými státy, které bojují s Íránem o moc a vliv na Blízkém východě. Teherán by navíc rád připomněl světovým mocnostem jako je Čína, Rusko a Evropská unie, že Islámská republika je klíčovým hráčem při udržování regionální stability na Blízkém východě. To Íránu pomáhá zmenšit jeho mezinárodní izolaci (Nader 2015 :2).

Do ledna 2010 společně Irák a Írán podepsaly více než 100 dohod o spolupráci. Poprvé za téměř půl století byl Irák přítelem, nikoli nepřítelem Íránu (Badawi 2018). Je samozřejmé, že absence silného nepřítele na hranicích je významným strategickým přínosem pro jakoukoli zemi. S příchodem ISIS se tak Teherán znovu ocitl v situaci, kdy sdílí své hranice s protivníkem, který hodlá vymýtit šíity a založit arabský, sunnitský chalífát (Esfandiary – Tabatabai 2015: 4). Náboženská, hospodářská a politická vzájemná závislost mezi oběma zeměmi se prohloubila od počátku syrské krize. Irák plní úlohu jakéhosi mostu, což výrazně zvýšilo oficiální návštěvy a dohody o spolupráci. Bezpečnostní vztahy se také

zintenzivnily. V dubnu 2013 navštívil irácký ministr spravedlnosti Heidar Moslehi Irák a přislíbil sdílet zkušenosti Íránu s bojem proti domácí teroristické činnosti, a to formou školení a vybavení irácké policie (The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia 2016). Teherán se nijak netají tím, že bezpečnost a celistvost Iráku jsou hlavním problémem jeho zahraniční politiky. Ministr zahraničí Zarif to zdůraznil během návštěvy v Iráku v srpnu 2014, když řekl, že Írán považuje iráckou bezpečnost za svou vlastní. Teherán tvrdil, že vytvoření ISIS lze přičítat západním politikám v regionu. Podle iráckých politických špiček je ISIS produktem dvou věcí. Tou první je invaze USA do Iráku a její zahraniční přítomnost, který způsobuje odpor. A tou druhou je pocit nerovnováhy, který převažuje v některých zemích regionu od pádu Saddáma Husajna (Esfandiary – Tabatabai 2015:6).

To, čeho se Írán obává nejvíce je rozdělení Iráku. Pokud by se Irák rozpadl zavládl by v regionu chaos. Cílem Teheránu je zničit ISIS a zachovat územní celistvosti a národní jednotu Iráku. Írán klade důraz na územní celistvost sousedních států, především Iráku. To je důsledkem debat, které směřují k možné přeměně současných iráckých hranic. Někteří argumentují tím, že země by měla být rozdělena do tří států – sunnitského, šíitského a kurdského (viz příloha č. 9). Z pohledu Teheránu by rozdělení Iráku do těchto tří menších států posunulo dynamiku moci v regionu a ohrozilo regionální stabilitu. Irák by už nebyl většinově šíitským státem s vládou, která je přátelská vůči Íránu. Tento fakt by jasně zmenšil oblast, ve které může Írán uplatňovat svůj vliv (Goodarzi 2011: 28). Nicméně nezávislý Kurdistan by měl důsledky pro další regionální státy s kurdským obyvatelstvem, kromě Íránu i pro Sýrii a Turecko. Tyto země by tak mohly být nuceny přehodnotit své politiky vůči kurdským regionům a obyvatelstvu uvnitř státu. V Íránu je od roku 1979 patrné systematické zanedbávání menšin, která má za následek nedostatečný rozvoj kurdských oblastí. Rozdělení Iráku by proto mělo dopad na kurdské oblasti v Íránu

(Tabatabai 2017). Nově vzniklá nezávislá sunnitská země by se pravděpodobně přizpůsobila Saúdské Arábii a potenciálně by mohla ochránit mnoho jednotlivců, kteří by sympatizovali s bývalým baasistickým režimem. V rámci zachování územní celistvosti Iráku se Írán rozhodl založit zastupující skupiny, prostřednictvím kterých poskytuje politickou, vojenskou, hospodářskou a humanitární pomoc. Tyto skupiny jsou převážně šíitské a kurdské (Esfandiary – Tabatabai 2015:9).

Strategie Teheránu v boji proti ISIS byla taková, že jeho účast byla co nejméně viditelná. Írán poskytuje logistickou a vojenskou pomoc skupinám, které považuje za životaschopné v boji proti ISIS. Zpočátku tato strategie "vedená zezadu" nejlépe sloužila samotným iránským zájmům. Tato strategie umožnila Íránu, aby se vyhnul přímému a zřejmému zapojení do konfliktu, ale zároveň mu umožnila pokračovat v posílení svého postavení a vlivu v Iráku (Indyk 2017). Během raných fází boje proti ISIS iránsští političtí představitelé neustále popírali přítomnost ozbrojených sil a personálu v Iráku. V červnu roku 2013 prezident Rouhani potvrdil, že Írán nikdy nevyslal vojenské ani jiné síly do Iráku a je velmi nepravděpodobné, že se tak vůbec stane. Tato počáteční strategie byla podobná té, kterou sledoval Írán v Sýrii, kde jeho hlavními cíli bylo zachovat územní celistvost Sýrie a udržet Bašara al-Asada u moci (Esfandiary – Tabatabai 2015:10).

Íránskou reakcí na Islámský stát bylo posílení příslušných iráckých skupin, které bojovaly proti ISIS. Přímé iránské zapojení by se mohlo negativně odrazit v reakci iráckých nacionalistů, a to i mezi iráckými šíity. To by pravděpodobně vedlo k silnějším výzvám, aby se Irák rozpustil do tří samostatných států založených na etnickém původu a náboženství. Nicméně úplná veřejná podpora těmto skupinám by ohrozila silné postavení Íránu jak v sousední zemi, tak v širším regionu. Teherán proto zastával takovou pozici, že pomáhal irácké ústřední vládě, ale stejně tak šíitským a kurdským skupinám (Badawi 2018).

Postupně se Iránská intervenční dynamika vyvinula v reakci na to, co považovala za rostoucí hrozbu. V listopadu 2013 uzavřely Teherán a Bagdád dohodu o poskytování iránského vojenského vybavení Iráku. Jednalo se o ruční palné zbraně a tankovou a dělostřeleckou municí. Po pádu Mosulu Írán veřejně poskytl Iráku stíhacím letoun Ababil a po dalších útocích ze strany ISIS začal Teherán poskytovat Bagdádu 140 tun vojenského vybavení denně. Počátkem července Teherán dodal do Iráku letadla Su-25. Vzhledem k tomu, že bojovníci ISIS dále pronikali do Iráku, vyvíjela se strategie Íránu v reakci na tuto situaci. Poté, co se ukázalo, že skupina ISIS uskutečnila značný posun směrem k iránským hranicím, byla údajně iránská armáda poslána, aby ji tlačila zpět. To znamenalo, že iránská armáda (na rozdíl od IRGC) byla nasazena k boji poprvé od iránsko-irácké války. Je tedy zřejmé, že Írán nebude váhat zvýšit své zapojení v Iráku, pokud by konflikt přetrvával nebo by se zhoršil. Popřípadě, pokud by přetrvával a ovlivňoval strategické prostředí a hranice Íránu (Esfandiary – Tabatabai 2015:12).

3.4 Současné iránské aktivity v Iráku

V posledních letech je Irák bojištěm mezi šíitským Íránem a sunnitskou Saudskou Arábií. Tato válka se děje v různých formách a různými způsoby. Za vítězství Íránu lze považovat výsledek parlamentních voleb v loňském roce. Jejich výsledkem je, že Irák má další šíitskou vládu, která je loajální a věrná Íránu. Írán je v současné době také největším obchodním partnerem Iráku s ročním obratem kolem 12 miliard dolarů (Silas 2018). Dalším upevněním vztahů bylo, když Írán v roce 2018 poskytl šíitským skupinám v Iráku balistické rakety. Tato událost vzbudila pozornost u zahraničních aktérů, kteří v tom vidí snahu o další šíření iránského vlivu. Obavy z takovýchto regionálních iránských aktivit mají především sunnitské státy v regionu a Izrael. Západní zdroje uvádějí, že poskytnutí balistických raket Iráku znamenalo varování pro Spojené státy a

Izrael po náletech na íránské jednotky v Sýrii. Sám Írán řekl, že jeho aktivity týkající se balistických raket jsou čistě obranné povahy (CNBC 2018b).

Nástrojem, který pomáhá Íránu udržovat vliv v sousedních zemích, jsou jednotky šíitské zahraniční legie. Tyto jednotky operují a školí vojáky po celém regionu, v Iráku, Libanonu, Sýrii i Jemenu. Jednou ze součástí je PMK (jednotky militantní armády) operující v Iráku. Tyto milice ovládají severní Irák, který slouží jako transportní most pro zásobování dalších spojeneckých skupin v Sýrii a Libanonu (Friedman-Snyder 2018). Teherán má vliv na Blízkém východě díky využití nestátních partnerů, navzdory obnovení sankcím Spojených států vůči Íránu a odstoupení Spojených států od jaderné dohody. Hospodářské problémy Íránu prozatím nepřispěly k poklesu jeho aktivismu v regionu. V posledních letech došlo k nárůstu celkové velikosti a schopnosti zahraničních sil, napojených na Islámské revoluční sbory Quds Force (IRGC-QF). IRGC-QF jsou íránskou polovojskovou organizací odpovědnou za zahraniční operace. Partneři IRGC-QF jsou v zemích jako Sýrie, Irák, Libanon, Jemen a Afghánistán. Írán se také pokouší zřídit pozemní koridory po celém regionu a zvýšit tak svou schopnost přesunout stíhačky a materiál z jednoho místa na druhé (Jones 2019).

Rozšíření íránského vlivu v Iráku je zřejmé v oblasti důvěry, kterou si za posledních deset let dokázal vybudovat v očích Iráčanů. Důvěru získal na úkor Spojených států a Saudské Arábie, tyto státy se staly nedůvěryhodnými vzhledem ke svým nekonzistentním politikám, které v Iráku uplatňovaly. Iráčtí šíité věří, že Američané dovolili vládu Saddáma, a sunnité považují okupaci v roce 2003 za americkou zrad. Kurdové odsoudili nečinnost USA v souvislosti s pokrokem ISIS v roce 2014 a ztrátou města Kirkúk v roce 2017. Naproti tomu většina Iráčanů považuje Írán za spolehlivou mocnost (Ahmadian 2018).

4. Íránské aktivity v Sýrii

Íránské aktivity v Sýrii jsou podobně aktuálním tématem jako aktivity Íránu v Iráku. Tato kapitola se bude věnovat vztahům mezi Sýrií a Íránem. Především bude zaměřena na zájmy, které Írán v Sýrii má, a prostřednictvím jakých aktivit se snaží těchto zájmů dosáhnout. Írán a Sýrie jsou dlouhodobými a relativně stálými spojeneckými partnery v regionu Blízkého východu, od toho se také vyvíjí charakter jejich vztahů, který je jiný než charakter vztahů mezi Íránem a Irákem. Jednotlivé části kapitoly se věnují obdobím a událostem, které měly vliv na vývoj vztahů mezi oběma státy a na formování íránských zájmů v Sýrii.

4.1. Historické vazby mezi Sýrií a Íránem

Sýrie získala nezávislost od Francie až v roce 1946. Postrádala však životaschopnou vládu a národní stabilitu. Mezi lety 1946 až 1970 si prošla Sýrie nespočtem násilných převratů. Až v roce 1970, kdy se k moci dostal Hafez Asad, se Sýrie relativně stabilizovala. Po smrti Hafeze v roce 2000 se vlády chopil jeho syn Bašár, který stojí v čele Sýrie do současnosti. Vztahy mezi Íránem a Sýrií se výrazně zlepšily po íránské Islámské revoluci v roce 1979 v Íránu. Před tímto časovým obdobím byl vůdce Íránu Muhammad Réza Šáh propojen se západními mocnostmi, Británií a Spojenými státy, což nedávalo žádný prostor pro spolupráci s radikálním syrským režimem (Nasur 2014: 80). Vedoucí představitel Sýrie Hafez Asad byl znepokojen vlivem Íránu, Izraele a Západu v tomto regionu. Politika Sýrie během režimu Hafize Asada byla charakterizována jako „ztělesnění realistické strategie“. Prezident Asad představil nový styl zahraniční politiky Sýrie. Byl to velký realista. Sledoval pragmatickou zahraniční politiku v řízení země. Jeho pragmatismus Sýrii prospíval, protože země vzrostla na hospodářské i vojenské úrovni. Prezident Asad byl sice opatrný, ale nikdy neváhal použít násilné prostředky při prosazování svých cílů. Snažil se vyrovnat omezené zdroje Sýrie a její geografickou zranitelnost. Podařilo se mu tak učinit ze Sýrie významnou mocnost v regionu. Asadův styl vedení se prosadil a zpochybnil další

regionálně působící státy v regionu západní Asie. Během tří dekád prošel syrský režim pod vedením prezidenta Asada transformací od nestabilního státu s křehkou státní strukturou, plnou vojenských převratů k stabilnímu režimu s vysoce centralizovanou mocí. Současně byla vytvořena silná a moderní vojenská síla (Singh – Ahmad 2014: 205).

4.1.1 Íránská Islámská revoluce

Íránská revoluce v roce 1979 byla klíčovou událostí v regionu Blízkého východu a měla vliv na rovnováhu moci. Svržení a úplné odsunutí šáha bylo pro Spojené státy jasným znamením, že už země nebude kontrolována Západem a nebude sledovat jeho zájmy. V arabském světě panoval chaos, protože se ukázalo, že arabský nacionalismus není dostatečným pojítkem arabského světa. V důsledku takto se měnící regionální dynamiky se objevila regionální bipolarita. Vztahy mezi arabskými státy byly definovány třením mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Ačkoli arabský politický řád na Blízkém východě nebyl konsolidovaným blokem, existovala jednotná obava nad schopností Íránu vyvážet svou radikální ideologii a ohrozit tak vedení jednotlivých zemí. Od osmdesátých let to vedlo k vytvoření bloku Sýrie-Írán-Libye, který stál proti bloku Irák-Saúdská Arábie-Jordánsko (Risseeuw 2018:4).

Hlavní politické cíle Íránu směřovaly, a i nadále směřují k tomu, aby byl primárním hráčem v oblasti Levanty a v oblasti Arabského zálivu. To znamená, Írán poskytoval, a i nadále poskytuje, plnou podporu Sýrii proti Izraeli a Spojeným státům. Od války v Libanonu v roce 1982 má Sýrie pro Írán zásadní strategickou hloubku. Oblast Levanty poskytuje Íránu vstupní bránu k Hizballáhu (viz příloha č. 10), a to mimo jiné posiluje zastrašování Izraele (Wastnidge 2018). Dalším důvodem pro zintenzivnění syrsko-íránské kooperace jsou jejich společné hrozby a nepřátelé. Oba státy, Sýrie a Írán chtějí potlačit vliv Spojených států v tomto regionu. Jednou ze společných hrozeb v 80. letech minulého století byl

baasistický¹⁴ režim v Iráku. Syrsko-irácké vztahy byly problematické, ačkoli působí podobnými principy. Historická rivalita vznikla silnou konkurencí v otázce regionálního vedení arabských států. Tato rivalita byla podněcována vzájemným obviňováním ze zapojení do vnitřní politiky druhé strany. Dále to byly spory o řeku Eufrat a poplatky za přepravu ropy (Congressional Research Service 2018).

Po Islámské revoluci v roce 1979 získala Sýrie spojence v regionu, se kterým sdílela stejný názor vůči Izraeli. Oba státy se obávaly vojenské moci Izraele. Írán a Sýrie měly v době irácko-iránské války společný postoj vůči Iráku (Wastnidge 2018). V roce 1980 Saddám Husajn zrušil Alžírskou dohodu a v podstatě tak vyhlásil válku Íránu. Irácko-iránská válka se týkala Íránu i Sýrie. Sýrii viděla Irák jako zemi s největší a nejsilnější armádou v regionu, a vnímala ho jako bezpečnostní hrozbu. Existovala tak skutečná obava ohledně rovnováhy moci na Blízkém východě (Risseeuw 2018: 5). Sýrie tedy z pragmatických důvodů podporovala Írán, aby oslabil Irák.

Partnerské vztahy mezi oběma zeměmi se vyvíjely od Islámské revoluce v roce 1979 a pokračují i nadále bez ohledu na rozdílnost ideologií. Vztahy mezi Íránem a Sýrií jsou typickým rysem pro region Blízkého východu již téměř 40 let. Partnerství mezi těmito zeměmi má dopad na události v regionu. Může se zdát, že spojení mezi syrským a iránským režimem je poněkud zvláštní. Sýrie je arabským, alavistickým¹⁵ a sekulárním státem, zatímco Írán je perský, šíitský a hluboce nábožensky založený (Congressional Research Service 2018). Nicméně,

¹⁴ V Iráku vládla mezi lety 1968-2003 arabská socialistická strana Baas. Irácká strana Baas byla jedním z nástrojů Saddáma Husajna pro kontrolu země. Byla založena v roce 1940 a její ideologií byl panarabský sekulární nacionalismus (BBC 2003a).

¹⁵ Alavité jsou muslimská menšinová skupina, která je zastoupena v Sýrii, Libanonu a Turecku. Alavité vyznávají jedinečnou a málo známou formu islámu, její kořeny sahají až do 9. století. Alavité sdílejí šíitskou interpretaci islámu, a tvrdí, že nástupnictví by mělo být založeno na pokrevním příbuzenství. Podle šíitského islámu byl jediným skutečným dědicem Muhammada jeho zeť Alí bin Abú Talib. Vládoucí rodina Asadů jsou Alavité, přičemž rodiny Alaitů jsou zastoupeny ve státní moci a ve většině bezpečnostních složek (Manfreda 2018).

od té doby, co v březnu 2011 vypukla občanská válka v Sýrii, byl Írán jedním z klíčových podporovatelů režimu prezidenta Bašára Asada. Přičemž si Írán udržoval významný vliv během celého konfliktu.

V Íránu existují dva pohledy na zahraniční politiku vůči Sýrii. První pohled upřednostňuje dominantní perspektivu, přičemž považuje Sýrii za strategického spojence, se kterým sdílí společné zájmy, a proto apeluje na úzkou spolupráci. Tento postoj je založený na historii blízkých vztahů. Sýrie byla jedinou zemí, která podporovala Írán během irácko-iránské války. Navíc jsou obě země nábožensky propojené, v obou zemích jsou u moci šíitští muslimové. Zároveň má Írán se Sýrií společné strategické zájmy v regionu, zejména pokud jde o Hizballáh v Libanonu. Druhý pohled je pragmatičtější a říká, že obě země mají odlišné zájmy i nepřátelé, a jakákoliv aliance mezi nimi je pouze dočasná a kontextuální. Podle nich má Sýrie, jako arabský stát, své vlastní bezpečnostní a politické zájmy. Proto by se Írán neměl zaplétat do syrských záležitostí, pokud se přímo netýkají jeho vlastních národních zájmů (Bargezar 2003: 7-8). Sýrie a Írán považují Blízký východ za strategický celek, a pokud budou udržovat mezi sebou dobré vztahy, tak mohou dosáhnout společných zájmů. Mezi hlavní priority zahraničních politik obou států se řadí přežití režimu, národní bezpečnost a v neposlední řadě udržení územní celistvosti (Nasur 2014: 81).

4.1.2 Irácko-iránská válka

Sýrie a Írán jsou strategickými spojenci, přičemž Írán vnímá Sýrii jako svého nejbližšího spojence. Obě země uzavřely strategickou alianci již na začátku 80. let. Sýrie podpořila Írán během irácko-iránské války, za což byla jinými arabskými státy regionu izolována. Dále oba státy spojuje nenávisť vůči Izraeli a společně se podílejí na zásobování libanonského Hizballáhu. Na vztahy Sýrie a Íránu měla vliv Íránská revoluce v roce 1979. Írán představoval z pohledu Sýrie příležitost vytvořit novou protiváhu Izraele a Iráku. Sám Chomejní obhajoval iránské spojenectví se Sýrií, které by mohlo být prospěšné pro zvýšení iránského

vlivu v jižním Libanonu. Sýrie a Írán udržovaly obecně přátelské vztahy až do roku 1982, kdy začal vznikat nový rozměr partnerství (Wastnidge 2018). Tři hlavní události, které nastaly v tomto roce, vedly k vytrvání jejich aliance. Za prvé, Sýrie, jak už bylo řečeno, byla jediným arabským státem, který podporoval Írán v irácko-iránské válce. Sýrie například zastavila irácký ropovod, který procházel jejím územím. Tento čin stál irácký režim miliony dolarů denně. Írán na oplátku poskytl Sýrii levnou ropu po zbytek války. Další událostí, která podpořila syrsko-iránskou alianci, byla izraelská invaze do Libanonu v roce 1982. Během té Írán a Sýrie spolupracovali a podporovali šíitské milice v Libanonu. Byla to první příležitost pro Sýrii a Írán, kdy mohli koordinovat společné úsilí. Tato vojenská spolupráce signalizovala novou fázi syrsko-iránského partnerství. Třetí událostí bylo potlačení povstání muslimského bratrstva¹⁶ v syrském městě Hama, které Írán podpořil. Írán tak předvedl pragmatickou zahraniční politiku a schopnost postavit geopolitické zájmy nad ideologii a to tím, že se rozhodl podporovat světskou arabskou diktaturu. Během osmdesátých let se Sýrie a Írán stavěly do těsného partnerství. Když v roce 1990 napadl Irák Kuvajt, Sýrie se opět postavila proti Iráku a umožnila Íránu, aby začal rozšiřovat svůj vliv v oblasti Mezopotámii. Útoky z 11. září a následné války na Blízkém východě změnil rozložení politické moci v regionu a vedly přímo k posilování syrsko-iránské aliance (Nasur 2014: 81-82).

Válka mezi Íránem a Irákem byla první ukázkou toho, jak se syrsko-iránské spojení projevilo v praxi. Asad i vedení Íránu viděli těsnou koordinaci svých politik jako zásadní. Když Saddám napadl Írán, Damašek začal poskytovat Teheránu cennou diplomatickou a vojenskou podporu (Iddon 2018). Tato aliance byla formalizována v březnu 1982, kdy syrská delegace, vedená

¹⁶ Muslimské bratrstvo je nadnárodní islámská sunnitská organizace založená v Egyptě v roce 1928. Vzhledem ke svým aktivitám čelí represím kvůli teroristické činnosti. Za teroristickou organizaci ji označují Bahrajn, Egypt, Rusko, Sýrie, Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty (Aljazeera 2017b).

ministrem zahraničí Abdem al-Halima Khaddamem, navštívila Teherán a uzavřela řadu dohod o ropě a obchodu. Kromě toho existoval v otázkách vojenských věcí smlouva, která umožnila dodávky těžkých zbrojních materiálů ze Sýrie do Íránu (Risseeuw 2018:4). Na začátku roku 1983 Sýrie podávala zprávy o irácké vojenské strategii, výcviku a zbraních. Navíc se Damašek pokoušel oslabit Saddámův režim i ekonomicky, a to odříznutím iráckých ropovodů – to stálo Bagdád odhadem až 17 milionů dolarů za den. Také vyslal syrské jednotky na hranici mezi Sýrií a Jordánskem, a donutil tak Irák, aby přesunul svou pozornost i na konflikt na západní frontě. Damašek tak získal ocenění iránského duchovenstva, armády i lidí. Zároveň mu byly poskytnuty bezpečnostní záruky a obrovské množství energetických zdrojů. Teherán poskytl Sýrii dotaci v celkové výši čtyř set milionů dolarů a jeden milion barelů ropy za příznivou cenu na celý rok (Iddon 2018).

4.1.3 Válka v Libanonu

Izraelská invaze do Libanonu v roce 1982 se ukázala být další možností, jak mohla Sýrie upevnit spojení s Íránem. Zároveň to byla příležitost, aby obě země koordinovaly své vojenské úsilí prostřednictvím vzájemné podpory libanonských šíitských milic, především Hizballáhu, což představovalo novou fázi vznikajícího partnerství. Sýrie vstoupila do Libanonu v roce 1976 jako součást arabských mírových sil po vypuknutí libanonské občanské války¹⁷ a byla překvapena měřítkem a rozsahem izraelského útoku. Potřebovala podporu, aby získala dominantní postavení v Libanonu. Sýrie nyní požadovala pomoc Íránu, aby udržela Irák pod kontrolou na východní frontě a zároveň zintenzívnila své zapojení do občanské války v Libanonu (Dagher 2018). Pro Írán byla aktivní role

¹⁷ Politická situace v Libanonu byla vyvážena mezi maronitskými křesťany a mezi šíitskými a sunnitskými muslimy. Situace se změnila po vzniku Izraele a následných arabsko-izraelských válkách, kdy Libanon přijal velké množství palestinských uprchlíků. To způsobilo demografické změny a konflikt mezi křesťany a muslimy. V roce 1975 ztratila vláda kontrolu nad zemí a následně byla rozpoutána občanská válka (BBC 2018b).

ve válce roztrhaném Libanonu příležitostí exportovat revoluci a bojovat proti Izraeli a jeho západním spojencům. Vedle polovojenského personálu Iránci přivedli vlastní duchovní rozměr do tohoto regionu. Írán navíc poskytl Hizballáhu velkou finanční a personální podporu. Jižní Libanon se tak stal základní ochrannou zónou mezi Izraelem a Sýrií. Se syrskou a iránskou pomocí dokázaly tyto skupiny vést efektivní boj proti izraelským obranným silám¹⁸, které nakonec donutily k odchodu z Libanonu (Byman 2006).

Úzké vazby byly udržovány na úrovni vrcholných politických představitelů obou zemí. Íránský prezident Mahmúd Ahmadínežád navštívil Sýrii pětkrát, a syrský prezident Bašár Asad navštívil Írán třikrát. Tyto návštěvy odhalují hloubku syrsko-iránské aliance. Sýrie byla také prvním arabským státem, který uznal Íránskou islámskou republiku. Objevily se i příležitostné rozdíly mezi politikami Sýrie a Íránu např. Sýrie se účastnila koalice bojující proti odstranění Saddáma Husajna z Kuvajtu, Írán v tomto ohledu zaujal ambivalentní postoj. Tyto neshody však nikdy neohrožovaly vztahy mezi státy. Aliance mezi nimi se prohloubila kvůli následným regionálním událostem, jako byla válka v Iráku a válka v Libanonu v roce 2006. Mezitím se Sýrie stávala stále více závislou na iránské politické a vojenské podpoře (Goodarzi 2011: 26). Jedním z důvodů bylo to, že Bašár nebyl schopen udržovat pozitivní vztahy s arabskými státy. V červnu 2006 iránský ministr obrany a jeho syrský protějšek podepsali dohodu o vojenské spolupráci proti společným hrozbám, které představovaly Izrael a Spojené státy. Syrský ministr obrany Najjar dokonce uvedl, že Írán považuje bezpečnost Sýrie za svou vlastní (Nasur 2014: 82).

Vztahy mezi Íránem a Sýrií byly od roku 1990 dále institucionalizované a upevněné zřízením společného výboru pro syrsko-iránskou spolupráci. Této instituci předsedali jejich příslušní viceprezidenti a ministři zahraničí, kteří se

¹⁸ Izraelské obranné síly (IDF) jedná se o vojenskou součást izraelských bezpečnostních složek. IDF byla zřízeny v roce 1948 a bránily Izrael ve všech arabsko-izraelských válkách (IDF, 2019).

zaměřovali na podporu vzájemné hospodářské a politické spolupráce (Goodarzi 2015). Kromě toho se Sýrie a Írán pustili do společného programu na získání schopnosti vyrábět balistické, plavební a povrchové rakety. To vedlo k úspěšnému zřízení výrobních zařízení ve městech Hama a Aleppo (Risseeuw 2018:10).

Svržení režimu Saddáma Husajna v Iráku a následná změna rovnováhy moci v regionu ovlivnila i syrsko-iránské vztahy. Nastalá situace vedla ke konkurenčnímu boji v obnovení obchodních a dopravních vazeb s postkonfliktním Irákem. Situace Sýrie se zhoršila, protože už nepředstavovala prostředníka mezi Íránem a regionem Blízkého východu (Goodarzi 2011: 25). Sýrie reagovala tak, že zintenzivnila svou roli v syrsko-iránské alianci a diktovala pravidla politické hry v Libanonu a aktivně posilovala roli Hizballáhu v libanonské politice. Nadále se snažila o oživení vztahů s Teheránem. V květnu 2003 byla podepsána memoranda o porozumění týkající se možnosti vytvořit zónu volného obchodu, která by propojila obě země. Byly oznámeny plány na zřízení vyššího výboru na podporu vzájemného obchodu a investic (Risseeuw 2018:12).

Na rozdíl od svého otce, který strategicky udržoval rovnováhu mezi zájmy Íránu a arabských zemí, nebyl Bašár schopen udržovat rovnováhu mezi zájmy Íránců a Arabů. Tím se ještě více přiblížil k Íránu, a dále se separoval od většiny arabských zemí a Západu. To vedlo k dalším snahám Sýrie o to, aby se více přiblížila ke svému historickému strategickému partnerovi (Ahmad – Singh 2014). Další sbližování vedlo k podpisu dohody o vzájemné obraně v červnu 2006 a další dohody o vojenské spolupráci byly podepsány v březnu 2007. K těmto dohodám patří i prodej iránských raket do Sýrie. Navíc se významně zvýšily přímé iránské investice. Obě země podepsaly dohody o obchodu a hospodářské spolupráci, které představovaly potenciálně až 3 miliardy dolarů v přímých iránských investicích, pokrývajících různé oblasti od telekomunikací až po zemědělství a ropu. Kromě toho lze zaznamenat zvýšenou úroveň kulturní výměny a

spolupráce (Risseeuw 2018:14). Írán finančně podporuje obnovu šíitských svatyní umístěných po celé Sýrii. Snaží se tak podpořit iránský náboženský cestovní ruch a návštěvnost těchto svatyní.

4.2 Vztahy po vypuknutí syrské krize

Zásadním milníkem se pro syrsko-irácké vztahy stala občanská válka v Sýrii. Tento vnitrostátní konflikt se ukázal jako možnost pro Írán, jak rozšířit svůj vliv a upevnit svou pozici regionálního partnera Sýrie. Syrská občanská válka vypukla v březnu 2011 a destabilizovala celý Blízký východ a zejména oblast Levanty. Z mnoha příčin, jako je úmrtí statisíců civilistů a uprchlická krize, tento konflikt způsobil značné zapojení regionálních i mimo regionálních států. Írán byl jedním z hlavních aktérů syrského konfliktu.

4.2.1 Arabské jaro

Arabské jaro započalo v Tunisku na přelomu roku 2010-2011, a později se rozšířilo do Libye a Egypta (viz příloha č. 11). V tomto ohledu Írán prohlásil svou podporu demonstrantům, kteří do značné míry zpochybnili autoritu konzervativních prozápadních režimů (Haji-Yousefi 2017). Íránské vedení uvedlo, že proces arabského jara započal novou islámskou éru na Blízkém východě, ve které by byly západní vlády nahrazeny islámskými vládami. To vše se změnilo s vypuknutím protestů v Sýrii. V reakci na tyto protesty Írán rozšířil svou politickou a vojenskou podporu Asadova režimu (Goodarzi 2011: 25). Arabské jaro Írán nazýval jako "islámské probuzení" a značně ho podporoval. Ukázalo se ale, že tato podpora se vztahuje pouze na autokracie v arabských zemích, Tunisku, Egyptě a Jemenu. V Sýrii však Teherán nabídl neomezenou podporu napadenému Asadovu režimu a odsoudil syrskou opozici jako teroristy podporované aliancí arabských států v Perském zálivu, Izraelem a Spojenými státy. Dá se předpokládat, že bez iránské vojenské a finanční pomoci by Asadův režim dávno padl (Sadjadpour 2013). Kromě Íránu byly do konfliktu zapojeny i ostatní regionální státy. Libanonský Hizballáh se stal klíčovým ve vojenské

podpoře Asada, při které úzce spolupracoval s iránskými skupinami v Sýrii. Naopak povstalecká hnutí získávala finanční a vojenskou podporu od Saudské Arábie, Kataru a Turecka (Dacey-Levi 2011:5).

Zatímco role Íránu v Sýrii je nepopiratelná, tak není možné určit přesnou finanční a vojenskou pomoc. Podle oficiálních odhadů je roční obchod mezi Íránem a Sýrií jen kolem 700 milionů dolarů, což je méně než polovina obchodu s Afghánistánem (Sadjadpour 2013). Írán nabídl Sýrii vojenskou pomoc v podobě konvenčních a nekonvenčních zbraní a školení zpravodajů, aby tak pomohl potlačit lidové nepokoje. Podle hlášení amerických vlád i iránských oficiálních prohlášení pomohl Teherán vytvořit polovojenskou skupinu známou jako Jaysh al-Shabi¹⁹, která měla pomoci syrským vládním silám. Prvotním cílem skupiny bylo znovuzískat území a zajistit, aby sunnité nemohli získat vliv nad územím Sýrie. Hlavní motivaci lze připisovat tomu, že Írán chtěl prostřednictvím těchto jednotek zůstat přítomen na území Sýrie i v případě, že by byl Asad sesazen (Goodarzi 2011: 30).

Írán pomohl Sýrii rozšířit arzenál chemických zbraní. Íránská podpora programů na výrobu chemických zbraní v Sýrii údajně zahrnovala nasazení iránských vědců, dodávky vybavení, chemikálií a technické školení (UANI, 2019). Kromě finanční a vojenské podpory se Írán v posledních třech desetiletích soustředil na vytvoření kulturních a náboženských vztahů mezi iránským a syrským obyvatelstvem. Například tím, že svým obyvatelům nabídl silně dotované letové a hotelové balíčky do Sýrie. Milióny iránských poutníků tak navštívily chrám Sayyida Zaynab Shi`a v Damašku (Sadjadpour 2013).

Írán potřebuje vstřícný a loajální režim v Sýrii, aby udržel svou podporu Hizballáhu. Kromě toho je Sýrie klíčovým arabským státem na Blízkém východě,

¹⁹ NDF neboli národní obranné síly jsou provládní milice vytvořené v roce 2012. Tyto složky jsou organizované syrskou armádou a tvoří dobrovolnickou rezervní složku. NDF je zastoupena ve všech syrských provinciích, a její dobrovolníci jsou ochotni bojovat proti povstalcům (The Syria Institute 2015).

kde chce svůj vliv uplatňovat i Saúdská Arábie. Vzhledem k tomu má Teherán obavy o případné nahrazení Asadova režimu saúdskými islámisty podporovanými Saudskou Arábií, kteří jsou v současné době v syrské opozici. Sýrie je pro Írán velmi důležitou záležitostí v širších regionálních cílech, to vysvětluje délku a objem podpory Asada (Wastnidge 2018). Pokračující vnitřní konflikt mezi Asadovou vládou a politicko-vojenskými opozičními silami v Sýrii, se stále více stává regionálním konfliktem. Důvodem je, že násilí v Sýrii má regionální důsledky, a také to, že všechny hlavní regionální mocnosti jsou přímo zapojeny do konfliktu. A to tak, že většinou podporují jednu z bojujících stran. Platí to zejména pro Saúdskou Arábii, které je jedním ze silnějších regionálních stoupenců antiasadovské opozice (Berti – Guzansky 2012).

Vypuknutí syrské krize znamenalo novou kapitolu v historicko-politickém spojení mezi Íránem a Sýrií. Čtyřicet let trvajícím strategickým partnerstvím bylo vystaveno nové zkoušce. Politická aliance mezi Sýrií a Íránem je udržována prostřednictvím společné hrozby. Jak už bylo několikrát řečeno, oba státy spojují aktivity v Iráku a Libanonu a zároveň společný postoj vůči Izraeli a Spojeným státům (Ahmadian – Mohseni 2019). Toto strategické partnerství je v praxi realizováno v podobě hospodářské, diplomatické a politické pomoci mezi oběma zeměmi v případě potřeby. Spojením politického vlivu a vojenských kapacit se jim daří budovat síť zástupných milic, především při podpoře Hizballáhu v Libanonu. Prostřednictvím těchto milic se Íránu a Sýrii daří mařit ambice rivalů v regionu. Bez ohledu na rozdíly v ideologických, náboženských a etnických otázkách jsou schopni prosadit své postoje na regionální úrovni (Risseeuw 2018:2).

4.2.2 Íránský vliv v Sýrii

Ze zapojení Íránu a jeho vojenského vlivu, který v Sýrii udržuje, má řada západních zemí obavy. Teherán by se mohl díky dlouhodobé přítomnosti v Sýrii projektovat jako regionální mocnost. Írán upevňuje svou pozici v Sýrii třemi různými způsoby, a to vojensky, ekonomicky a politicky (Ahmado 2018).

Teherán uzavírá dlouhodobé smlouvy a dohody se slabým syrským státem například o rekonstrukci syrského vojenského průmyslu. To dává silám IRGC a íránské vládě možnost zůstat v Sýrii, a vytvořit další vojenské základny a dále pronikat do bezpečnostních aparátů v zemi. Íránská angažovanost v Sýrii začala postupně od počátku občanské války v zemi v roce 2011. Zpočátku probíhala ve formě poskytování vojenských poradců syrskému režimu. Tato pomoc se později transformovala do rozsáhlého vojenského zásahu, kdy Írán vyslal své síly k boji po boku Asada, aby potlačily syrské povstalecké skupiny (Ahmadian-Mohseni 2018).

Někteří odborníci se také obávají, že se Teherán pokouší využít demografických změn, které v Sýrii nastaly vlivem nedobrovolného přesídlování. Může se zdát, že Írán tak usiluje o zvýšení dominance šíitů v zemi na úkor marginalizovaných sunnitů. Írán přivedl rodiny šíitů z Pákistánu, Afghánistánu a Iráku, aby žili v oblastech, které patřily sunnitům. Dříve než byli nuceni přesunout se do jiných oblastí. To úzce souvisí se zákonem číslo 10 (Ahmado 2018). Syrský zákon číslo 10 umožňuje zabavení majetku v oblastech, které jsou určeny k rekonstrukci. To vzbuzuje obavy, týkající se návratu uprchlíků. Mnozí z nich uvedli, že pokud jim bude zabaven majetek, tak se zpět do své vlasti nevrátí. Zákon schválila syrská vláda v dubnu 2018 a umožnila tak vytvoření zón rekonstrukce. V případě, že se taková zóna vyhlásí, tak musí úřady do 40 dnů vydat seznam vlastníků daných nemovitostí. Pokud se majitelé na tomto seznamu neobjeví, musejí do 30 dnů doložit, že majetek je jejich. Kdo to nestihne, nemá právo se odvolat ani nemá nárok na jinou kompenzaci. To je podle některých analytiků téměř nemožné. Mnozí uprchlíci nemají možnost v tak krátké době doložit vlastnictví. Dalším problémem je, že většina uprchlíků nemá ani základní dokumenty, které by je

identifikovaly. Zástupce HRW²⁰ pro Blízký východ Lama Fakih řekl, že tento zákon bude dále přispívat k násilnému vystěhovávání (Novinky 2018).

Íránský výcvik a podpora syrského bezpečnostního aparátu směřuje k podpoře Asada. Tato íránská podpora se skládá z poradní a asistenční mise na podporu bezpečnostních sil Asadova režimu. Írán vytvořil tuto zahraniční misi z Revolučních gard (IRGC) a dalších tajných služeb. Tyto síly představují nový druh íránské expediční vojenské strategie. Tato mise zpočátku podporovala Asadovu protipovstaleckou kampaň, která se pokoušela o obnovení státní kontroly na území celé Sýrie (Spyer 2019). Později v létě roku 2012, když Asad ztratil kontrolu nad východní a severní částí Sýrie, se íránská poradní a asistenční mise rozšířila a posílila geograficky na centrální a jižní Sýrii. Írán se snaží budovat šíitské milice, aby zajistil, že jeho zájmy budou chráněny i po skončení občanské války. Tyto polovojenské síly se stávají stále více důležitými pro Írán a Asadův režim, protože povaha konfliktu se vyvinula od protipovstání až po občanskou válku (Fulton – Holliday – Wyr 2013). Vzhledem k tomu, že státní vojenské kapacity Sýrie jsou nadále oslabovány, tak mohou íránské milice tvořit rámec pro pokračující vliv Íránu na činnost v Sýrii a celém regionu. Íránský vliv v Sýrii je často omezen na vojenskou podporu. Nicméně íránské jednotky IRGC a její pomocné instituce poskytly syrskému režimu vojenskou a finanční podporu. Zároveň rozšířily své administrativní a ekonomické aktivity v Sýrii tím, že se infiltrovaly do ozbrojených sil, ministerských služeb, místních politických a ozbrojených orgánů a nevládních organizací (Berman 2018).

V oblasti ekonomiky íránský režim v uplynulém roce podepsal řadu nových dohod, od výroby elektřiny až po distribuci humanitární pomoci. Írán dokonce usnadnil vytvoření systému tripartitní elektrické energie, která úzce propojuje jeho hospodářství a infrastrukturu s režimem v Sýrii a Iráku (Spyer 2019). Tyto

²⁰ Human Rights Watch je mezinárodní nevládní organizace, která provádí výzkum a prosazování lidských práv. Její kořeny sahají do roku 1978 (HRW, 2019).

dohody pomohly učinit z Teheránu klíčového hráče v budoucí ekonomice Sýrie. Írán se snaží rozvíjet aktivity i v socio-kulturní rovině. Íránské instituce pomohly v uplynulém roce stavět školy a nemocnice na celém území Sýrie. Mezi nejvýznamnější dopady této kulturní ofenzívy patří založení pobočky Íránské islámské univerzity Azad v Aleppu (Berman 2018).

Hospodářská podpora se projevila v zásadních obchodních dohodách, které pomohly udržet syrské hospodářství během války. Írán poskytl pomoc syrským vývozcům ropy, aby obcházel embargo západních sil. Dále poskytl tři po sobě jdoucí půjčky, které pomohly podpořit syrské hospodářství (Fulton – Holliday – Wyer 2013). První půjčka ve výši 1 miliardy dolarů byla zajištěna v lednu 2013, aby zaplatila dovezené potraviny a doplnila vládní devizové rezervy. Druhá byla poskytnuta v rámci dohody z května 2013, ta rozšířila úvěr na ropné produkty ve výši 3,6 miliardy dolarů. Další půjčka ve výši 1 miliardy dolarů byla poskytnuta syrské vládě v květnu 2015 (Wastnidge 2018).

Otázkou zůstává, proč se Írán natolik v Sýrii angažuje. Není pochyb, že bez pomoci Íránu by se syrský režim pravděpodobně zhroutil. Někteří věří, že Teherán podpořil Sýrii na základě společných náboženských kořenů. Vysocí představitelé obou zemí jsou menšinou v islámském světě obývaném ortodoxními sunnity. Jsou zde i geopolitické cíle Íránu, které motivují jeho pomoc vůči Sýrii. Írán, obklopený nepřátelskými prozápadní národy, potřebuje spojence, aby zajistil ochranu svých regionálních zájmů (Barfi 2016). Írán se v současné době angažuje v několika projektech v oblasti průmyslu – výstavba cementáren, automobilových linek, elektráren a silnic. V rámci syrsko-íránské spolupráce byla založena společná banka.

4.3 Priority Íránu v Iráku a Sýrii

Vznik a rozmach ISIS v Iráku postavil Írán do obtížné situace. Teherán se tak chopil nelehkého úkolu. Snaží se převzít zodpovědnost za bezpečnost v Iráku

Situace, že by se Irák stal roztržštěným je pro Írán nemyslitelné. Pro zemi, která se potýká s finančním břemenem několik let oslabujících sankcí a špatného hospodářství, je přítomnost v Sýrii a nárůst odolnosti vůči ISIS v Iráku extrémně náročná a dlouhodobě neudržitelná.

Sýrie je symbolem íránského vlivu v regionu. Íránská aliance s rodinou Asadů umožňuje rozšířit dosah Íránu až ke Středoziemnímu moři. Proto, když vypukla občanská válka v Sýrii, zavázal se Teherán k tomu, že vládě poskytne finance, vybavení a vojenskou pomoc. Zatímco na počátku byla tato angažovanost zahalena tajemstvím. V září 2012 Írán připustil, že v Sýrii byly přítomny síly IRGC Quds, které poskytovaly poradenství a ekonomickou pomoc (Akbarzadeh 2017).

Írán investoval mnoho prostředků do Sýrie a je znepokojen nejen materiální ztrátou, ale ztrátou politické tváře. Zatímco mnozí tvrdí, že íránská politika v Sýrii dosud dosáhla úspěchu, politické a ekonomické náklady na mezinárodní, regionální a domácí úrovni byly vysoké. Íránské zapojení v Sýrii vede k tomu, že Írán je stále více vnímán jako sektářský aktér regionu. Dříve považovaly pouze státy Perského zálivu Írán za hrozbu, protože se snažil prosazovat svou sektářskou agendu na Blízkém východě (Qazi 2019). Nyní, v souvislosti s událostmi v Sýrii, se tento názor stal v arabském světě ještě více dominantním. Tento názor podporoval fakt, že Teherán posílil skupiny šíitů v celém regionu na úkor sunnitské většiny, tak aby se snížil vliv sunnitů. Finanční účast Íránu v Sýrii je především závažím v oblasti zásob, a to v době, kdy Teherán čelí nejkompexnějšímu a nejsložitějšímu režimu sankcí, který kdy byl uložen suverénnímu státu (Akbarzadeh 2017).

Irák představuje pro Írán zcela odlišnou a důležitější výzvu. Obě země mají 1300 km společné hranice, zatímco Írán nesdílí se Sýrií žádné hranice. Protože události v Iráku, na rozdíl od těch v Sýrii, mohou mít přímý dopad na populaci a území Íránu. ISIS přímo ohrožuje zájmy Íránu v sousední zemi (Alaaldin 2018).

Z ekonomického hlediska, ohrožuje činnosti ISIS v Iráku vývoz za několik miliard dolarů. V politické rovině, Irák, opět na rozdíl od Sýrie, je převážně šíitský. Írán se spoléhá na tuto skupinu obyvatel, aby udržel a rozšířil svůj vliv. Jakákoli roztržitost Iráku by mohla vyvolat touhu po nezávislosti mezi ostatními menšinovými komunitami, včetně těch v Iránu. To by vytvořilo další domácí problémy a přinutilo Teherán znásobit své úsilí a zvýšit prostředky na udržení současného vlivu v Iráku (Akbarzadeh 2017).

Závěr

Hlavní politické události na Blízkém východě za posledních 12 let podporovaly konsolidaci Íránské islámské republiky v regionu, a to jak přímo, tak nepřímo. I přes sankce a komplikovanou hospodářskou situaci se Íránu podařilo hrát významnou geopolitickou úlohu v mnoha klíčových otázkách v regionu. Americká invaze do Iráku v roce 2003, částečné selhání procesu arabského jara a v neposlední řadě i vznik Islámského státu poskytl Teheránu větší politický vliv. Tím, že Írán významně využívá své šíitské ideologie na jedné straně a nasazuje své vojenské a zpravodajské síly na straně druhé, dokázal zajistit významný politický vliv v celém regionu. Díky tomu má Íránská islámská republika v současné době významný vliv v Iráku, Sýrii, Libanonu a Jemenu (příloha č. 12).

Írán ve své regionální zahraniční politice uplatňuje multidimenzionální přístup s důrazem na zachování vlivu v sousedních zemích. Zároveň se Írán snaží zajistit bezpečnost a svrchovanost země a zachovat rovnováhu moci mezi globálními i regionálními hráči na Blízkém východě. Jelikož se Írán snaží čelit tlaku sankcí USA, snaží se rozšířit svůj politický a ekonomický vliv podél koridoru území, která účinně kontroluje z Teheránu až ke Středozemnímu moři přes Irák, Sýrii a Libanon.

Cílem diplomové práce bylo identifikovat íránské aktivity v Sýrii a Iráku, prostřednictvím kterých se Írán snaží upevňovat svůj vliv v regionu Blízkého východu. Nalezením těchto aktivit a jejich podrobným rozborem nyní můžeme určit možný rozsah šíření íránského vlivu v obou zmiňovaných zemích. Nyní zodpovím výzkumné otázky, které byly v úvodu stanoveny, a na které se diplomová práce zaměřovala. První otázkou bylo to, jaké aktivity Írán v Iráku a Sýrii má a jaké zájmy prostřednictvím těchto aktivit sleduje. Druhou otázkou pak bylo to, jak šíité v Iráku a Sýrii vnímají Írán.

Írán považuje Irák za svého obchodního partnera a spojence. V minulosti byly irácko-iránské vztahy významně ovlivněny spojeneckou invazí, která se uskutečnila v roce 2003. Sesazením Saddáma Husajna se vytvořil nový prostor pro šíření iránského vlivu. K šíření vlivu využívá Írán irácké šíitské obyvatele, kteří tvoří většinu populace v Iráku. Dále může Írán mimo společné náboženství využít společných kulturních a historických vazeb. Důležitým milníkem pro další šíření iránských aktivit v Iráku, a potažmo i nárůstu iránského vlivu, se stalo stažení amerických vojsk v roce 2011. V rámci nového politicko-bezpečnostního vývoje v Iráku se Írán snaží zachovávat národní jednotu a integritu země.

Pád režimu Saddáma Husajna v roce 2003 poskytl Íránské islámské republice historickou příležitost transformovat svůj vztah s Irákem. Dříve jedním z úhlavních nepřátel. Írán využil dlouhou pozemní hranici s Irákem, dlouhodobé vztahy s klíčovými iráckými politickými stranami a jejich představiteli, a také ozbrojené skupiny a jejich moc v ekonomické a náboženské oblasti, aby rozšířil svůj vliv, a tak se etabloval jako klíčový partner Iráku. Írán chce využít Irák jako součást tzv. širšího Íránu v rámci svých regionálních politických cílů. Zároveň hraje Írán důležitou roli v irácké ekonomice je jedním z největších obchodních partnerů Iráku. Prostřednictvím dohod s Irákem z oblasti bezpečnosti, ekonomiky, průmyslu a dopravy může Írán obcházet mezinárodní sankce. Írán vojensky podporoval Irák proti Islámskému státu, zároveň nechtěl porušit územní svrchovanost Iráku, protože by to mohlo probudit nacionalismus iráckých sunnitů a rozdmýchat další sektářské násilí. Dalším důvodem, proč Írán podporoval Irák proti ISIS byla snaha o zachování územní celistvosti a národní jednoty Iráku. Pokud by došlo k rozdělení Iráku, tak by přestal být většinově šíitský, a tedy i loajální vůči Íránu. Írán dokázal pro šíření vlivu v Iráku využít tři zásadních událostí, které se staly v posledních 15 letech. Tou první bylo již zmiňované svržení Saddámovo režimu v roce 2003, stažení amerických vojsk z Iráku v roce 2011, kdy se Írán stal nejvlivnější zahraniční mocí v Iráku a

konečně vzestup Islámského státu v roce 2014. Existence Islámského státu dává Íránu možnost ukázat význam a vliv na Blízkém východě. Kampaň íránské vlády proti ISIS připomněla Iráčanům, že Írán je nejsilnějším hráčem v jejich zemi. Role Íránu v Iráku je významná a poukazuje na upřednostnění Íránu jako spojence před Saudskou Arábií, Tureckem a dalšími sunnitskými státy, které soutěží s Íránem o vliv na Blízkém východě.

Při šíření vlivu v oblasti politiky využívá historických vazeb s důležitými šíitskými organizacemi v Iráku – ISCI, Badr, Dawa. Vojenský vliv udržuje prostřednictvím sboru IRGC a jeho jednotek Quds. Ty poskytují vojenský výcvik a dodávky zbraní šíitským milicím v Iráku. Írán se snaží dlouhodobě zajistit, aby se pro něj Irák nestal hrozbou. Írán dosahuje vlivu v Iráku prostřednictvím několika strategií jako je podpora íránských frakcí a budování ekonomických vazeb. Írán podporuje ekonomické vazby podepisováním dohod o spolupráci, rozvojem zón volného obchodu, zřízením společného bankovníctví a poskytnutím výhodných půjček. V oblasti politického vlivu využívá historických vazeb se současnými vedoucími představiteli s důležitými iráckými politickými organizacemi, jako je ISCI, Badr a Dawa. Představitelům těchto skupin poskytoval azyl a zároveň je finančně, organizačně i vojensky podporoval. V oblasti kulturně náboženské Írán například podporuje poutníky směřující z Iráku do íránských náboženských center a naopak. V posledních letech se snaží tuto oblast více institucionalizovat. Bilaterální vztahy s Irákem se snaží podpořit prostřednictvím diplomatických zástupců. Írán disponuje nejvyšším počtem konzulátů v Iráku.

Z íránských aktivit v Iráku je patrné, že se Írán snaží předcházet chaosu na svých hranicích a omezit vliv Spojených států v regionu. Toho se snaží docílit zajištěním politické a kulturní integrity Iráku, který je v současné době většinově šíitský, a loajální vůči Íránu. Také irácké obyvatelstvo spoléhá na Írán jako jakéhosi garanta bezpečnosti, a to z několika důvodů. Írán je díky své regionální blízkosti schopen zasáhnout velmi rychle, zároveň je součástí regionu, takže je

Iráku i kulturně bližší a dokáže využít vhodné strategie a způsoby řešení problémů. To vše jsou specifika, která zemím mimo region chybí. Rozšíření iránské vlivu v Iráku je tedy výsledkem důvěry, kterou si za posledních deset let dokázal Írán vybudovat v očích Iráčanů. Důvěru získal na úkor Spojených států a Saudské Arábie, tyto státy se staly nedůvěryhodnými vzhledem ke svým nekonzistentním politikám, které v Iráku uplatňovaly. Iráčtí šíité věří, že Američané dovolili vládu Saddáma, a sunnité považují okupaci v roce 2003 za americkou zradu. Kurdové se odsoudili nečinnost USA v souvislosti s pokrokem ISIS v roce 2014 a ztrátou města Kirkúk v roce 2017. Naproti tomu většina Iráčanů považuje Írán za spolehlivého spojence.

Nyní se pokusím shrnout iránské aktivity v Iráku a formulovat tak odpověď na výzkumnou otázku. Íránské aktivity mají ekonomický, politický, vojenský a kulturní charakter. Z ekonomického hlediska je Írán pro Irák jedním z největších obchodních partnerů. Díky zvyšování ekonomické spolupráce a navazováním dohod vzniká pro Írán mimo jiné prostor, jak prostřednictvím Iráku obcházet mezinárodní sankce. Politické aktivity Íránu jsou patrné na úrovni iráckých politických skupin, které jsou velmi loajální vůči Íránu. Dobré vztahy jsou výsledkem historických vazeb, které má Írán se stranami Dawa, ISCI a Badr. Vojenská podpora Iráku ze strany Íránu je velmi významná. Poskytuje výcvik a dodávky zbraní, a v rámci svých aktivit dokáže ovlivňovat šíitské skupiny na území Iráku. Z kulturního hlediska se Írán angažuje v podpoře cestovního ruchu, především v oblasti náboženství.

Během práce bylo zodpovězeno i to, jak je Írán vnímán šíitským obyvatelstvem v Iráku. Iráčtí šíité vnímají Írán velmi dobře a důvěřují mu jako strategickému partnerovi. Důvěru získal Írán díky svým aktivitám, které v Iráku má, a které jsou velmi dobře přijímány iráckým obyvatelstvem.

Vztahy mezi Íránem a Sýrií mají zcela jiné historické pozadí než vztahy mezi Íránem a Irákem. Strategické partnerství trvá mezi Sýrií a Íránem téměř 40 let, to

dělá ze Sýrie nejstabilnějšího partnera Íránu v oblasti Blízkého východu. Toto partnerství trvá i přesto, že vládnoucí režimy se mohou zdát rozdílné. Sýrie je arabský, alavistický a sekulární stát, naopak Írán je perský a šíitský stát. Sýrie s Íránem spolupracovala během irácko-íránské války a další utužení vztahů proběhlo po izraelské invazi do Libanonu v roce 1982. Spolupráce se dále prohlubovala prostřednictvím diplomatických návštěv, zřizováním institucí zaměřených na hospodářství a politiku

Írán je jedním z nejmocnějších podporovatelů syrského prezidenta Bašára Asada. Nejprve zasáhl do občanské války, aby pomohl bránit Asada před syrskými povstalci a později se zapojil, společně se syrskými vládními silami, do boje proti Islámskému státu. V rámci těchto aktivit Írán sledoval své vlastní cíle. Využil chaosu, který vznikl v důsledku války v Sýrii, aby zde vybudoval významnou vojenskou strukturu. Vytvořil a vyškolil šíitské milice a poslal poradce z Revolučních gard do syrských vojenských základen. To, že Írán upevňuje svůj vliv v Sýrii značí fakt, že zůstává nadále přítomen v Sýrii, i když byli syrští povstalci potlačeni. Írán pouze přesunul svou pozornost na vytváření vojenské struktury. Ta ale může být ostatními státy vnímána jako hrozba. Írán i nadále školí vojáky a zároveň posiluje vazby se svými šíitskými spojenci v Iráku a šíitskou militantní skupinou Hizballáh v Libanonu.

Írán na začátku tisíciletí uzavřel řadu dohod týkajících se hospodářské a vojenské spolupráce se Sýrií. Od vypuknutí syrské občanské války v roce 2011 Írán ještě navýšil vojenskou a ekonomickou pomoc Sýrii. Tato pomoc se skládala z poskytnutí zbraní, školení personálu a vytvoření polovojenské skupiny NDF. Z hlediska podpory kulturních a náboženských vztahů Írán investoval do rozvoje náboženského turismu. Miliony poutníků, tak mohly navštívit posvátná místa v Sýrii.

Pro íránskou zahraniční politiku se stal velkou výzvou Islámský stát, který ohrožoval iráckou vládu i syrskou vládu prezidenta Bašára Al Asada. Íránské

zahraniční politiky podporovaly šíitské vlády v Iráku a Sýrii proti ozbrojeným povstáním a různým domácím konfliktům, které mohly potencionálně ohrozit danou vládu. Výzvou pro tuto politiku Íránu se stal Islámský stát, který v roce 2014 zabral významné území v obou těchto státech. Írán využil porážky Islámského státu a chtěl zvýšit svůj vliv v Iráku a Sýrii, a tím vylepšit své strategické regionální postavení. Velkým úspěchem se pro Írán stalo udržení Bašára Asada u moci. Díky tomu syrsko-íránská aliance i nadále silná a akceschopná. Pokud by převážně sunnitští povstalci svrhli Asada a převzali moc v zemi, tak by se vztahy mezi Íránem a Sýrií s velkou pravděpodobností razantně proměnily.

Teherán neváhal využít demografických změn, které nastaly v důsledku nedobrovolného přesídlování syrského obyvatelstva, aby upevnil svůj vliv. Přesídlování otevřelo nový prostor pro možnost zvýšit v některých oblastech počet šíitských obyvatel. Svou pozici v Sýrii Írán udržuje pomocí zahraničních misí, kterých se účastní jednotky IRGC. Tato mise podporuje vojenské síly prezidenta Asada a stala se pro něj nepostradatelnou. Zároveň se Íránu podařilo infiltrovat se do ozbrojených sil, politických skupin a dalších vládních i nevládních skupin.

Podobně jako v Iráku mají aktivity Íránu v Iráku a Sýrii ekonomický, politický, vojenský a částečně i kulturní charakter. Z hlediska vojenských aktivit Írán školí syrský vojenský personál a snaží se posilovat vazby se šíitskými spojenci v Sýrii. Stejně jako v Iráku investuje Írán v Sýrii do náboženského turismu a podporuje syrské a íránské poutníky. Ekonomická aktivity je nejčastější ve formě finančních půjček poskytovaných Sýrii. Politické aktivity Islámské aktivity v Sýrii jsou dlouhodobé a konzistentní, dlouhodobě podporuje vládu Asadů.

V Sýrii je šíitské obyvatelstvo v menšině, avšak tato menšina stojí v čele syrské vlády, proto vnímá Írán velmi dobře. Kdyby nebylo íránské podpory, nebyli by

alavité v čele s Bašárem Asadem schopni udržet Sýrii pod svou vládou. Díky této podpoře vnímají Írán jako svého nejbližšího spojence a partnera.

Írán si uvědomuje svou vlastní sílu, a tomu odpovídají i jeho regionální politiky. Například v Jemenu íránská republika popřel veškerou formální angažovanost. Navzdory tomu ale Írán poskytuje rozhodující podporu povstalecké šíitské hnutí, známé jako Hútíové, které stojí proti jemenským vládním silám podporovaným arabskými státy. To vyvolalo silnou reakci ze strany Saúdské Arábie, která ještě více posílila své nepřátelství vůči íránské expanzi na Blízkém východě. Tato íránská expanze je patrná v mnoha státech v oblasti Blízkého východu, a Saudská Arábie se tak cítí ohrožena. Výsledkem je, že Saudové spojili své síly s Egyptem, Jordánskem a Spojenými arabskými emiráty.

Na základě získaných informací lze potvrdit, že se Írán snaží prostřednictvím svých politických ekonomických, vojenských a kulturních aktivit v Sýrii a Íránu upevnit svůj vliv v regionu Blízkého východu. Odpovídá tomu hloubka jeho ekonomických, politických, vojenských i kulturních vazeb, které Sýrie s Irákem má. K upevňování tohoto vlivu mu pak mimo jiné slouží také přítomnost šíitů v Iráku a Sýrii, kteří vnímají Írán jako svého ochránce.

Zdroje

Ahmad, Saleem – Singh, Subhash (2014). Syria's Pragmatic Foreign Policy: A Case of Iran. *Samaj Vigyan Shodh Patrika* vol. 2 (13), str. 205-211.

Akbarzadeh, Shahram (2017). Iran's Uncertain Standing in the Middle East. *The Washington Quarterly* vol 40(3), str. 109-127.

Axworthy, Michael (2009). *Dějiny Íránu* (Lidové noviny: Praha).

Barnes-Dacey, Julien – Levy, Daniel (2013). Hegemony and sectarianism after Iraq. In: Barnes-Dacey, Julien – Levy, Daniel, *The Regional Struggle for Syria* (European Council on Foreign Relations: London).

Barzegar, Kayhan (2008). Iran's Foreign Policy in Post-Invasion Iraq. *Middle East Policy* vol. 15 (4), str. 47-58.

Bazoozbandi, Sara (2014). Iran's Regional Policy: Interests, Challenges and Ambitions. *ISPI* vol. 275 (9), str. 1-8

Bongers, Rob (2013). Iran's foreign policy towards post-invasion Iraq. *Journal of Politics & International Studies*, vol. 8 (4), str. 124-160.

Brown, Nathan J. – Hamzawy, Amr – Ottaway, Marina – Sadjadpour, Karim – Salem, Paul (2008). *The New Middle East*. Carnegie Endowment for International Peace: Washington.

Eisenstadt, Michael – Knights, Michael – Ali, Ahmed (2011). Iran's Influence in Iraq – Countering Tehran's Whole-of-Government Approach. *The Washington Institute for Near East Policy*.

Eksi, Muharrem (2017). Regional Hegemony Quests in the Middle East from the Balance of Power System to the Balance of Proxy Wars: Turkey as Balancing Power for the Iran - Saudi Rivalry. *Journal of Gazi Academic View* vol. 12 (1), str. 1-25.

Esfandiary, Dina – Tabatabai, Ariane (2015). Iran's ISIS policy. *International Affairs*. vol. 91 (1), str. 1–15.

Felter, Joseph – Fishman, Brian (2008). *Iranian Strategy in Iraq – Politics and "Other Means"*. Combating Terrorism Center at West Point.

Goodarzi, Jubin (2013). Iran: Syria as the first line of defence. In Barnes-Dacey, Julien – Levy, Daniel, *The Regional Struggle for Syria* (European Council on Foreign Relations: London).

Guzansky, Yoel (2011). "Made in Iran": The Iranian Involvement in Iraq. *Strategic Assessment* vol. 13 (4), str. 85-99.

Kassicieh, K. Suleiman – Nassar, Jamal R. (1983). Revolution and War in the Persian Gulf: The Effect on MNCs. *California Management Review* vol. 26 (1), str. 88-98.

Katzman, Kenneth (2009). *Iran's Activities and Influence in Iraq*. Congressional Research Service: Washington.

Mearsheimer, John J. (2001). *The tragedy of great power politics* (Norton and Company: New York).

Nasur, Nader Ibrahim M. (2014). Syria-Iran Relations (2000-2014). *International Journal of Humanities and Social Science* vol. 4 (12), str. 80-88.

Özalp, Osman Nuri (2011). Where is the Middle East? The Definition and Classification Problem of the Middle East as a Regional Subsystem in International Relations. *Turkish Journal of Politics* vol. 2 (2), str. 5-21.

Przeczek, Sermin (2013). Iran's Foreign Policy under President Rouhani: Pledges versus Reality. *Middle Eastern Analysis* vol. 5 (57), str.64-71.

Scharnweber, Greta (2012). What and Where is the Middle East? Middle East Policy Council

Swearingen, Will D. (1988). Geopolitical Origins of the Iran-Iraq War (Montana State University).

Šanc, David (2012). Blízky východ jako politicko-geografický region. In Burdová, Helena – Ježová, Michaela, Současný Blízky východ: Politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti (Plzeň: Barrister&Principal).

Monshipouri, Mahmood – Dorraj, Manochehr (2013). Iran's Foreign Policy: A Shifting strategic Landscape. Middle east Policy vol 20 (4), str. 133-147.

Internetové zdroje

Ahmadian, Hassan (2018). How Iran won a face-off with the US in Iraq (<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/iran-won-face-iraq-181018101229959.html>, 3.4.2019).

Ahmadian, Hassan – Mohseni, Payam (2018). What Iran Really Wants in Syria (<https://foreignpolicy.com/2018/05/10/what-iran-really-wants-in-syria/>, 3.4.2019).

Ahmadian, Hassan – Mohseni, Payam (2019). Iran's Syria Strategy: The Evolution of Deterrence (<https://www.belfercenter.org/publication/irans-syria-strategy-evolution-deterrence>, 20.3.2019).

Ahmado, Nisan (2018). Iran's Growing Influence in Syria Sparks Concern (<https://www.voanews.com/a/iran-growing-influence-in-syria-has-many-concerned/4615242.html>, 8.3.2019).

Alaaldin, Ranj (2018). What the U.S. withdrawal from Syria means for ISIS, Iran, and Kurdish allies (<https://www.brookings.edu/blog/order-from->

chaos/2018/12/21/what-the-u-s-withdrawal-from-syria-means-for-isis-iran-and-kurdish-allies/, 20.3.2019).

Aljazeera (2017a). What is the GCC? (<https://www.aljazeera.com/news/2017/12/gcc-171204094537378.html>, 9.3.2019).

Aljazeera (2017b). What is the Muslim Brotherhood? (<https://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/06/muslim-brotherhood-explained-170608091709865.html>, 3.4.2019).

Atlantic Council (2018). Badr Brigade: Among Most Consequential Outcomes of the Iran-Iraq War (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/badr-brigade-among-most-consequential-outcomes-of-the-iran-iraq-war-2>, 14.3.2019).

Badawi, Tamer (2018). Iran's Economic Leverage in Iraq (<https://carnegieendowment.org/sada/76436>, 3.4.2019)

Barfi, Barak (2016). The Real Reason Why Iran Backs Syria (<https://nationalinterest.org/feature/the-real-reason-why-iran-backs-syria-14999>, 25.3.2019).

Bargezar, Kayhan (2003). Iran's Foreign Policy towards Iraq and Syria (https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_100.pdf, 4.3.2019).

BBC (2009). Ottoman Empire (http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/history/ottomanempire_1.shtml, 2.4.2019).

BBC (2003). The Iraqi Baath party (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2886733.stm, 25.3.2019).

BBC (2018a). Iran sanctions: How Iranians are feeling the impact (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-46102017>, 8.4.2019).

BBC (2018b). Lebanon profile (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14649284>, 18.4.2019).

Beehner, Lionel (2006). Shia Muslims in the Mideast (<https://www.cfr.org/backgrounders/shia-muslims-mideast>, 8.4.2019).

Berman, Ilan (2018). New report: Iran's Influence in Syria Far Broader Than Commonly Understood (<https://www.tabletmag.com/scroll/263288/new-report-irans-influence-in-syria-far-broader-than-commonly-understood>, 8.3.2019).

Berti, Benedetta – Guzansky, Yoel (2012). The Syrian Crisis and the Saudi-Iranian Rivalry (https://www.files.ethz.ch/isn/161960/Berti_Guzansky_-_Syrian_Crisis_and_Saudi-Iranian_Rivalry.pdf, 6.3.2019).

Britannica (2019a). Mohammad Khatami president of Iran (<https://www.britannica.com/biography/Mohammad-Khatami>, 8.4.2019).

Britannica (2019b). Şafavid dynasty Iranian Dynasty (<https://www.britannica.com/topic/Safavid-dynasty>, 9.3.2019).

Byman, Daniel L. (2006). Syria and Iran: What's Behind the Enduring Alliance? (<https://www.brookings.edu/opinions/syria-and-iran-whats-behind-the-enduring-alliance/>, 8.3.2019).

Cerioli, Luíza Gimenez (2018). Roles and International Behaviour: Saudi–Iranian Rivalry in Bahrain's and Yemen's Arab Spring (<http://www.scielo.br/pdf/cint/v40n2/0102-8529-cint-2018400200295.pdf>, 8.4.2019).

CIA (2019). The World Factbook Iran (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 3.2.2019).

CNBC (2018a). Saudi Arabia and Iran don't like each other in real life — so what happens at OPEC meetings? (<https://www.cnbc.com/2018/12/06/saudi-arabia-and-iran-dont-like-each-other--how-are-they-at-opec.html>, 8.4.2019).

CNBC (2018b). Iran moves missiles to Iraq in warning to enemies: Sources (<https://www.cnbc.com/2018/08/31/iran-moves-missiles-to-iraq-in-warning-to-enemies-report.html>, 19.3.2019).

CNN (2005). Milestone elections begin in Iraq (<http://edition.cnn.com/2005/WORLD/meast/01/29/iraq.main/>, 8.4.2019).

Congressional Research Service (2018). Iran and Israel: Tension Over Syrian (<https://fas.org/sgp/crs/mideast/IF10858.pdf>, 3.4.2019).

Congressional Research Service (2019). Iran's Foreign and Defense Policies (<https://crsreports.congress.gov>, 20.2.2019).

Council on Foreign Relations (2014). Mujahadeen-e-Khalq (MEK). (<https://www.cfr.org/background/mujahadeen-e-khalq-mek>, 14.3.2019).

Counter Extremism Project (2019). Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) (<https://www.counterextremism.com/threat/islamic-revolutionary-guard-corps-irgc>, 8.4.2019).

Dagher, Sam (2018). What Iran Is Really Up To in Syria (<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/02/iran-hezbollah-united-front-syria/553274/>, 24.3.2019).

Dagres, Holly (2018). Tehran's Foreign Policy Originates from the Iran-Iraq War (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/tehran-s-foreign-policy-originates-from-the-iran-iraq-war>, 8.4.2019).

Davison, John – Dehghanpisheh, Babak (2019). Rouhani seeks to shore up Iran's influence on Baghdad trip (<https://www.reuters.com/article/us-iraq-iran-rouhani/rouhani-seeks-to-shore-up-irans-influence-on-baghdad-trip-idUSKBN1QR00Y>, 3.4.2019).

Faghihi, Rohollah (2018). The Reincarnation of Mahmoud Ahmadinejad (<https://foreignpolicy.com/2018/08/10/the-reincarnation-of-mahmoud-ahmadinejad/>, 8.4.2019).

Friedman, George – Snyder, Xander (2018). The Role of Militias in Iran's Strategy for Iraq (<https://geopoliticalfutures.com/role-militias-irans-strategy-iraq/>, 19.3.2019).

Fulton, Will (2010). Iraq-Iran Foreign Relations (<https://www.criticalthreats.org/analysis/iraq-iran-foreign-relations>, 25.3.2019).

Fulton, Will - Holliday, Joseph – Wyer, Sam (2013). Iranian Strategy in Syria. Institute for the Study of War and AEI's Critical Threats Project (<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-1MAY.pdf>, 8.3. 2019).

Goodarzi, Jubin (2015). The Iran Primer (<https://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-syria>, 9.4.2019).

Goldman Sachs (2019). Research (<https://www.goldmansachs.com/what-we-do/research/index.html>, 2.3.2019).

Gorb, Aleksandra – Robinson, Tim (2017). Iran's influence in the Middle East (<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CDP-2017-0062/CDP-2017-0062.pdf>, 3.4.2019).

Haji-Yousefi, Amir M. (2017) Iran`s Policy in the Syrian Civil War (<https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/b14c6559-785e-442e-83be-5970539716bf.pdf>, 4.3.2019)

Hopwood, Derek (2009). British Relations with Iraq (https://www.bbc.co.uk/history/recent/iraq/britain_iraq_01.shtml, 8.4.2019).

HRW (2019) History (<https://www.hrw.org/history>, 25.3.2019).

IDF (2019). Wars and operations (<https://www.idf.il/en/minisites/wars-and-operations/>,25.3.2019).

Iddon, Paul (2018). A history of Iraq-Syria relations (<https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2018/11/8/a-history-of-iraq-syria-relations>, 25.3.2019).

Indyk, Martin S. (2017). 6 elements of a strategy to push back on Iran`s hegemonic ambitions (<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/03/29/6-elements-of-a-strategy-to-push-back-on-irans-hegemonic-ambitions/>, 20.3.2019).

Iran Watch (2018). Bank Melli (<https://www.iranwatch.org/iranian-entities/bank-melli>,5.4.2019).

Jones, Seth G. (2019). War by Proxy: Iran`s Growing Footprint in the Middle East (<https://www.csis.org/analysis/war-proxy-irans-growing-footprint-middle-east-0>, 2.4.2019).

Kemp, Geoffrey (2005). Iran and Iraq The Shia Connection, Soft Power, and the Nuclear Factor (<https://www.usip.org/sites/default/files/sr156.pdf>, 8.4.2019).

Maloney, Suzanne (2008). How the Iraq War Has Empowered Iran (<https://www.brookings.edu/opinions/how-the-iraq-war-has-empowered-iran/>).

Manfreda, Primoz (2018). The Difference Between Alawites and Sunnis in Syria (<https://www.thoughtco.com/the-difference-between-alawites-and-sunnis-in-syria-2353572>, 25.3.2019).

Middle East Institute (2018) Infiltration of Iran's Quds Force into Iraq's economy (<https://www.mei.edu/publications/infiltration-irans-quds-force-iraqs-economy>, 14.3.2019).

Middle East Monitor (2014). Sanaa is the fourth Arab capital to join the Iranian revolution (<https://www.middleeastmonitor.com/20140927-sanaa-is-the-fourth-arab-capital-to-join-the-iranian-revolution/>, 8.4.2019).

Middle East Monitor (2016). Dawa Party: An American-Iranian failure (<https://www.middleeastmonitor.com/20160322-dawa-party-an-american-iranian-failure/>, 9.3.2019).

Nada, Garrett (2018). Iran's Role in Iraq (<https://www.wilsoncenter.org/article/part-1-irans-role-iraq>, 8.4.2019).

Nader, Alireza (2015). Iran's Role in Iraq Room for U.S.-Iran Cooperation? (https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE151/RAND_PE151.pdf).

Newton, Creede (2017). Saudi-Iran proxy wars: In pursuit of regional hegemony (<https://www.aljazeera.com/news/2017/11/saudi-iran-proxy-wars-pursuit-regional-hegemony-171113110353492.html>, 8.4.2019).

Nonneman, Gerd (2004). The Gulf States and the Iran–Iraq War: Pattern Shifts and Continuities.

(https://www.academia.edu/4112777/The_Gulf_States_and_the_Iraq-Iraq_War_Pattern_Shifts_and_Continuities_, 8.4.2019).

Novinky (2018). Sýrie komplikuje návrat svých uprchlíků domů, stěžuje si Libanon (<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/473478-syrie-komplikuje-navrat-svych-uprchliku-domu-stezuje-si-libanon.html>, 25.3.2019).

Oxford Islamic Studies Online (2018). Supreme Council of the Islamic Revolution in Iraq (SCIRI) (<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e2282>, 9.3.2019).

Pew Research Center (2015). Religion and Public Life (<http://www.pewforum.org/2015/04/02/middle-east-north-africa/>, 3.2.2019).

Pollack, Kenneth M. (2017) Iran in Iraq. Atlantic Council (https://www.atlanticcouncil.org/images/Iran_in_Iraq_web_1204.pdf).

Qazi, Bilal Habib (2019). Iran-Saudi Rivalry: Sectarian or Political? (<https://moderndiplomacy.eu/2019/01/04/iran-saudi-rivalry-sectarian-or-political/>, 20.3.2019).

Risseeuw, Rafke (2018). The Syrian-Iranian Nexus: a Historical Overview of Strategic Cooperation. Brussels International Center for Research and Human Rights (<https://www.bic-rhr.com/wp-content/uploads/2018/12/The-Syria-Iran-Nexus-1.pdf>, 7.3.2019).

Sadjadpour, Karim (2013). Iran's Unwavering Support to Assad's Syria. Combating Terrorism Center (<https://ctc.usma.edu/irans-unwavering-support-to-assads-syria/>, 6.3.2018).

Silas, Tony (2018). Quora uses cookies to improve your experience. What is the situation with Iran in Iraq right now? (<https://www.quora.com/What-is-the-situation-with-Iran-in-Iraq-right-now>, 4.3.2019).

Spyer, Jonathan (2019). Iran's strategy for control of Syria - a look (<https://www.jpost.com/Opinion/Behind-the-Lines-A-look-into-Irans-strategy-for-control-of-Syria-579385>, 9.4.2019).

Stratfor Analysis (2009). The Geopolitics of Iran: Holding the Center of a Mountain Fortress. (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=4&sid=14651d5c-8538-4c4b-9e9d-2f9a9b684cdc%40pdc-vsessmgr03&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=70351993&db=bth>, 6.1.2019).

Tabtabai, Ariane M. (2017). Iran and the Kurds What the Referendum Means for Tehran (<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2017-09-26/iran-and-kurds>, 25.3.2019).

The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia (2016). Iran's Record in Supporting Terrorism and Extremism (<https://www.saudiembassy.net/press-release/irans-record-supporting-terrorism-and-extremism>, 1.4.2019).

The Guardian (2018). Iraq elections: who is Moqtada al-Sadr? (<https://www.theguardian.com/world/2018/may/14/iraq-elections-who-is-moqtadr-al-sadr>, 14.3.2019).

The Syria Institute (2015). National Defense Forces (http://syriainstitute.org/wp-content/uploads/2015/12/NDF-Cheat-Sheet_Secure.pdf, 25.3.2019).

The World Bank (2019). Data – GDP per capita (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=IR>, 3.2.2019).

The World Bank (2018). International Debt Statistics 2019: External debt stocks at end-2017 stood at over \$7 trillion (<http://blogs.worldbank.org/opendata/category/tags/news>, 3.2.2019).

UANI (2019). The Assad Regime: Iran's Proxy in the Syrian Civil War (<https://www.unitedagainstnucleariran.com/assad-syria>, 22.3.2019).

Wastnidge, Edward (2018). Iran and Syrie: An Enduring Axis. Middle East Policy Council (<https://www.mepc.org/journal/iran-and-syria-enduring-axis>, 8.3.2019).

Resume

The aim of this Master's Thesis is to zoom in on Iranian activities in Iraq and Syria, through which Iran tries to increase its influence in the region. The reason why the Thesis focuses on Iraq and Syria is the way, in which Iran is openly getting involved with both countries. At the same time, those activities in Iraq and Syria are part of the official Iranian foreign policy. The country has always played an important part in the region, and it is apparent that it continues to influence the Middle East. The importance of Iran originates in its size, position, population and especially its resources. No strong leader exists in the Middle East to ensure stability and safety to the region. Gaining leadership is a question of great prestige, because of how difficult it is. A regional power has the authority to enforce its national interests within the entire region. Currently, Iran and Saudi Arabia strive to become the mightiest power in the Middle East, while both countries are somewhat limited in certain aspects. The first part of the Thesis defines the region of Iran's scope of influence. It is followed by an analysis of Iran's foreign policy, as well as a description of its evolution from the beginning of 20th century. As is evident, Iran has tried to influence the region during recent history. Iraq is related with Iran by Shia Islam, while Syria represents a traditional Iran's ally of in the Middle Eastern region. Up until 2003, when the regime of Saddam Hussein was overthrown, Iran and Iraq had rather unfriendly relationship. The death of Iraq's president removed a long-term enemy of Iran, and therefore facilitated the spreading of Iranian influence. Since 2003, Iran has cooperated with Iraq in economic, political and cultural domains. These activities intensified after the year 2011, when the American military quit Iraq. Unlike Iraq, Syria has been a long-term ally of Iran, including the time during the Iran-Iraq War. Iran has also supported the Assads' administration. Iran helped the Syrian military fight both the rebel groups and the Islamic State. It is clear that Assad's regime has fallen without this support.

Přílohy

Příloha č. 1 - Vymezení regionu Blízkého východu

Příloha č. 2 - Rozmístění ropných polí v Íránu

Příloha č. 3 - Populace šítů na Blízkém východě

Příloha č. 4 - Irák vytvořen třemi provinciemi Osmanské říše, Mosulem, Bagdádem a Basrou

Příloha č. 5 - Šíitský půlměsíc na Blízkém východě sahající od Středozemního moře k Perskému zálivu

Příloha č. 6 - Sporné oblasti Shatt al-Arab a Chúzistán

Příloha č. 7 - Rada pro spolupráci států Zálivu (GCC)

Příloha č. 8 - Provincie Anbár

Příloha č. 9 - Náboženské rozdělení Iráku

Příloha č. 10 - Spojenci Íránu v regionu Blízkého východu

Příloha č. 11 - Proces arabského jara

Příloha č. 12 - Íránský vliv na Blízkém východě

Příloha č. 1

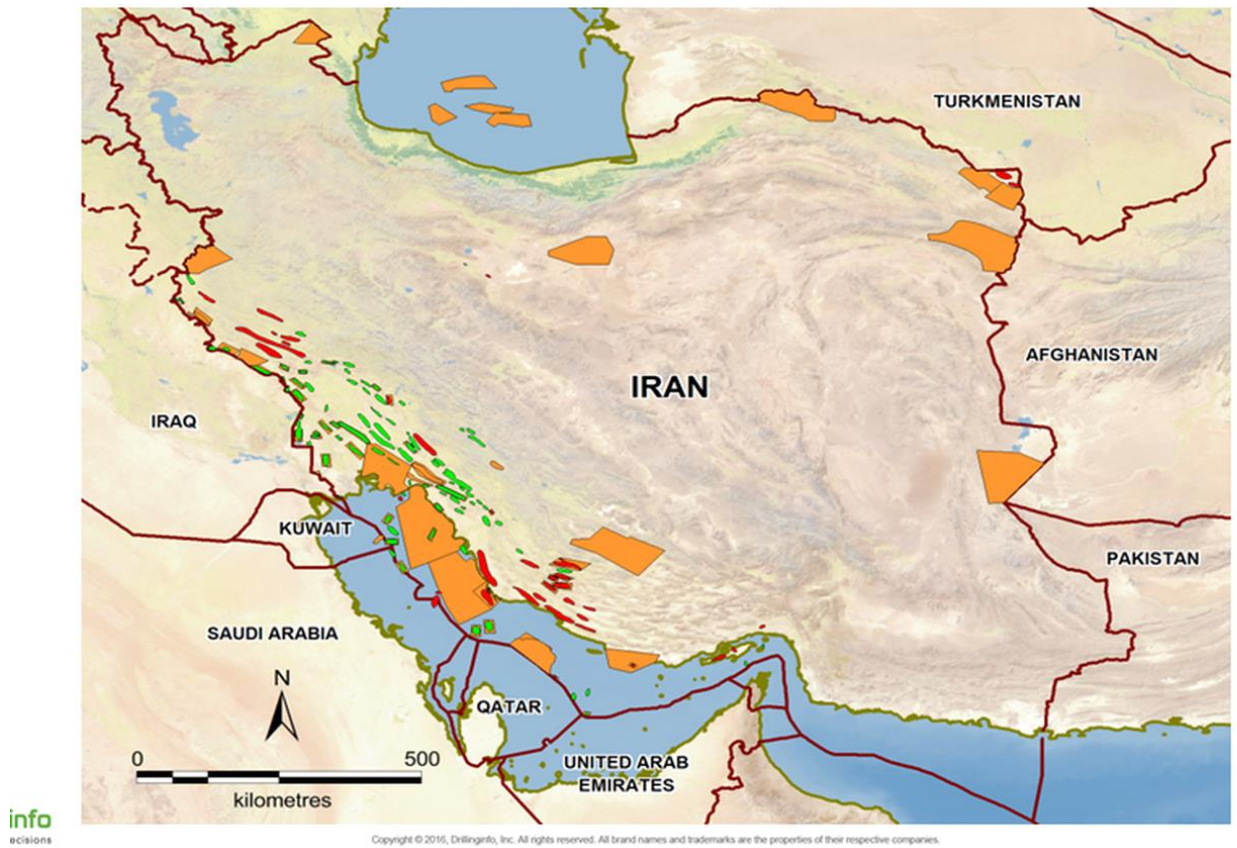
Vymezení regionu Blízký východ

Congressional Research Service (2019). Iran's Foreign and Defense Policies (<https://crsreports.congress.gov>, 20.2.2019).

Příloha č. 2

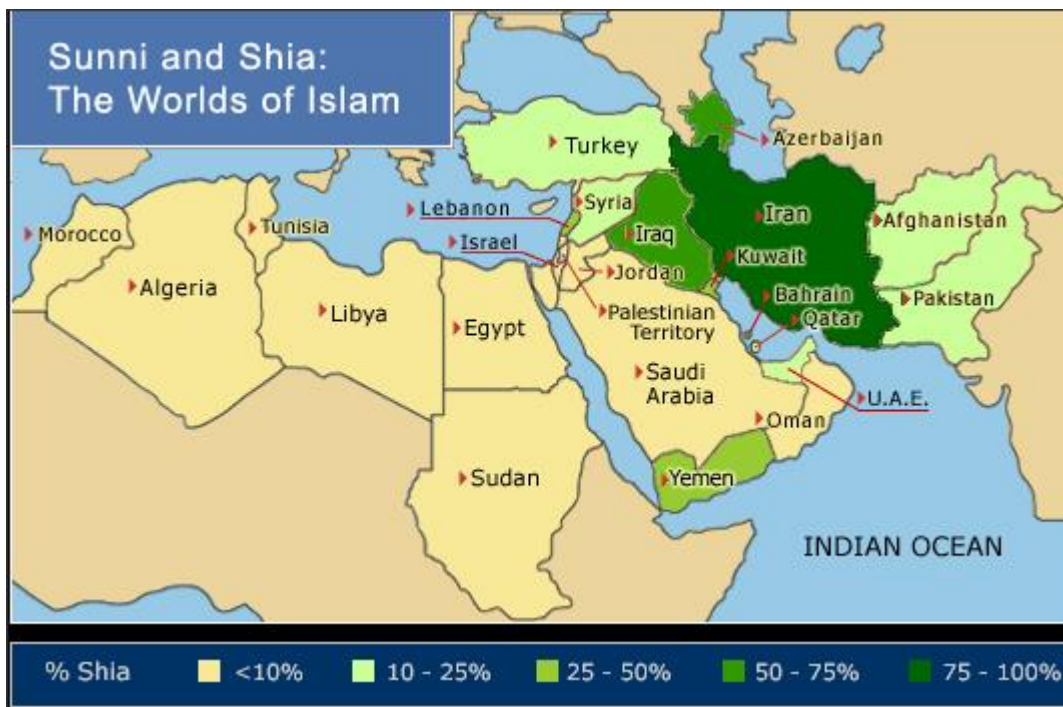
Rozmístění ropných polí v Íránu

(<https://www.forbes.com/sites/drillinginfo/2016/02/29/iran-post-sanctions-oil-gas-opportunities-and-challenges/#69da2dae681d>, 25.3.2019).

Příloha č. 3

Populace šíitů na Blízkém východě

(<https://www.pbs.org/wnet/wideangle/interactives-extras/maps/red-lines-and-deadlines-map-sunni-and-shia-the-worlds-of-islam/2539/>, 5.4.2019)

Příloha č. 4

Irák vytvořen třemi provinciemi Osmanské říše, Mosulem, Bagdádem a Basrou

(https://www.bbc.co.uk/history/recent/iraq/britain_iraq_01.shtml, 2.4.2019)

Příloha č. 5

Šíitský půlměsíc na Blízkém východě sahající od Středoziemního moře k Perskému zálivu

(<http://new-middle-east.blogspot.com/2012/03/making-sense-of-arab-spring-7-syria-and.html>, 2.4.2019)

Příloha č. 6

Sporné oblasti Shatt al-Arab a Chúzistán

(<https://slideplayer.com/slide/8078332/>, 5.4.2019)

Příloha č. 7

Rada pro spolupráci států Zálivu (GCC)

(<https://www.eca-international.com/insights/blog/july-2017/vat-in-the-gcc>,
20.3.2019)

Příloha č. 8

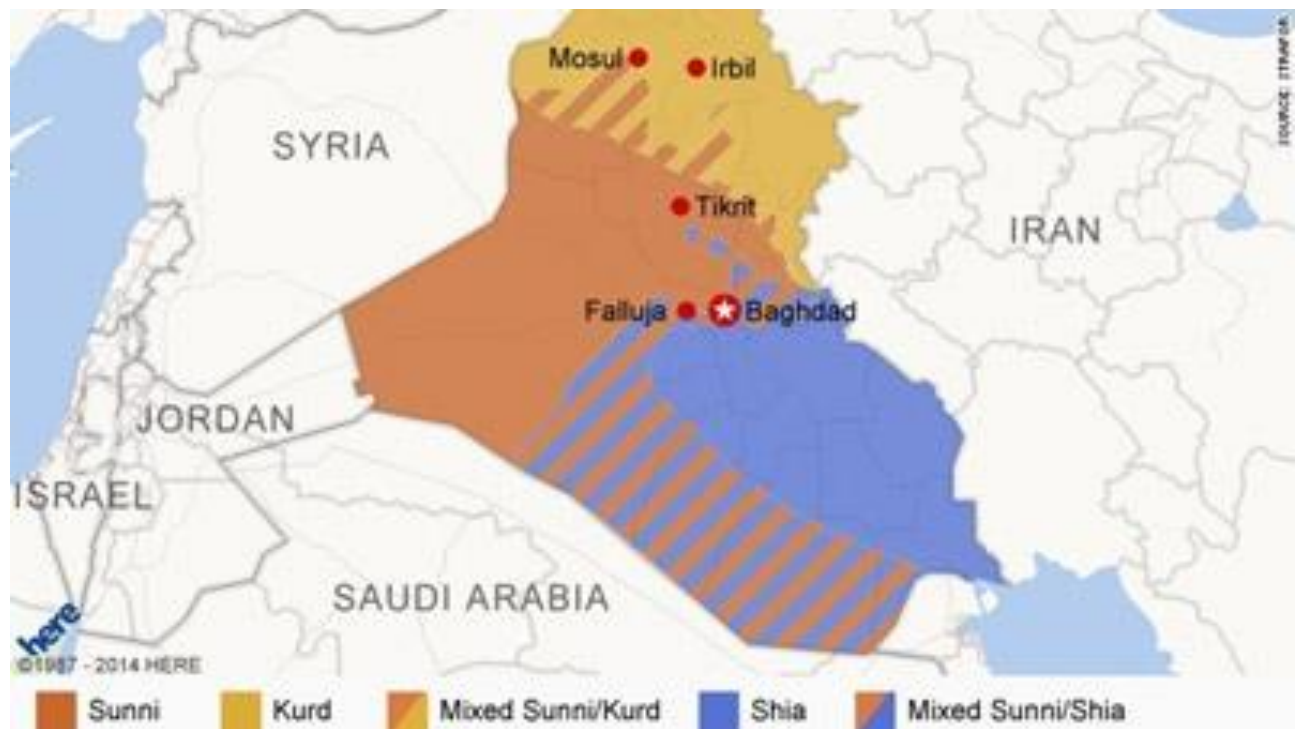
Provincie Anbár

(http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6293502.stm, 5.4.2019)

Příloha č. 9

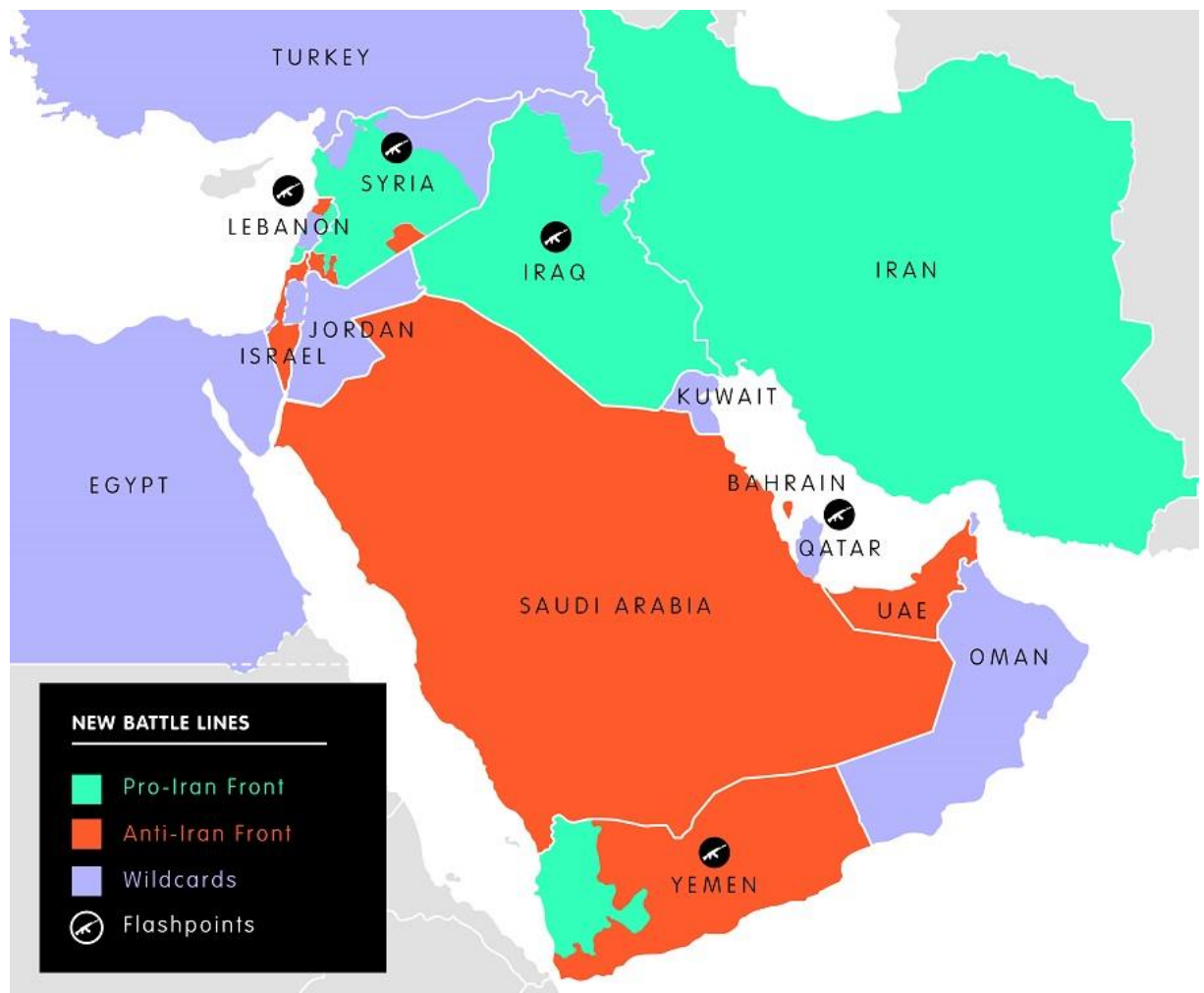
Náboženské rozdělení Iráku

(<http://www.gulan-media.com/english/details.php?section=1&id=6678>,
5.4.2019)

Příloha č. 10

Spojenci Íránu v regionu Blízkého východu – Sýrie a Irák tvořící koridor z Íránu do Libanonu

(https://www.ecfr.eu/mena/battle_lines/, 25.3.2019)

Příloha č. 11

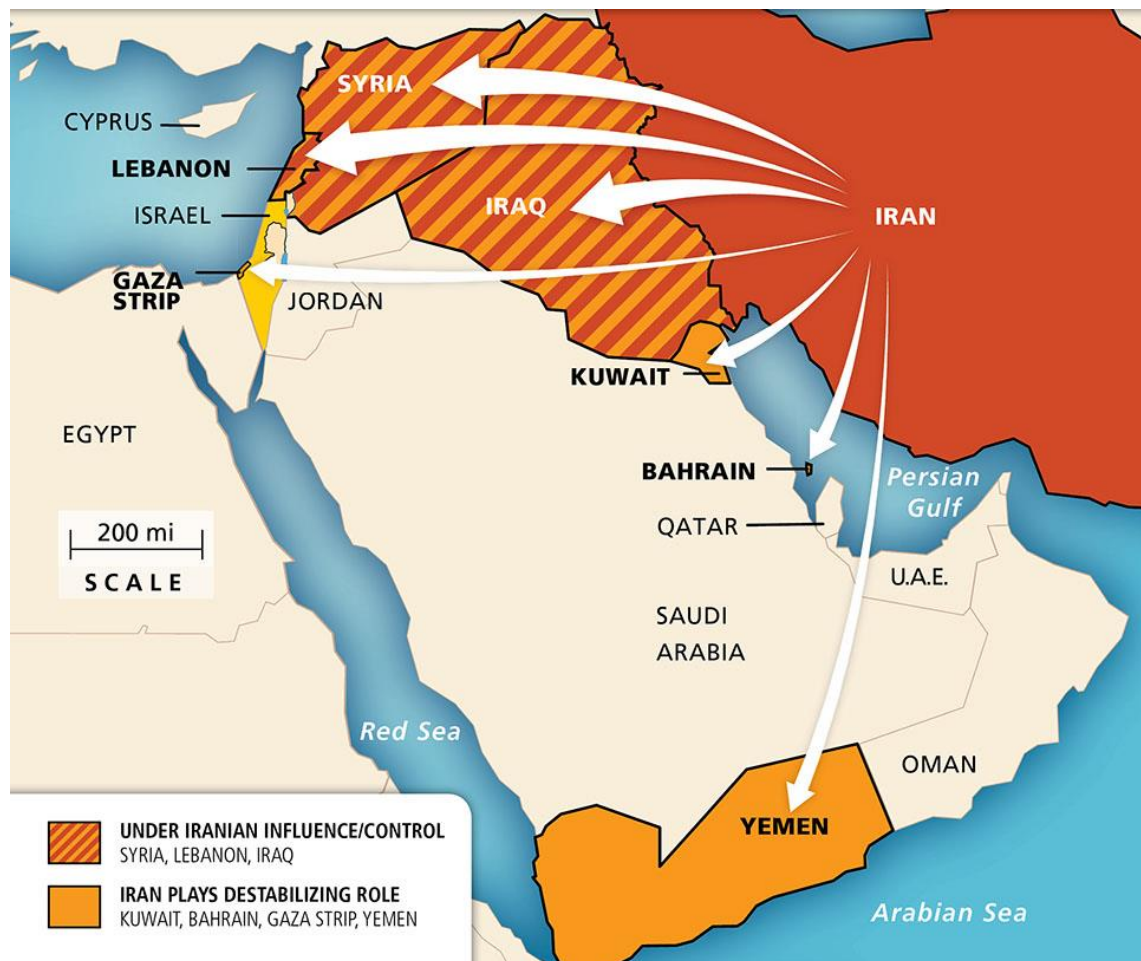
Proces arabského jara

(<https://img.washingtonpost.com/wp-apps/imrs.php?src=https://img.washingtonpost.com/blogs/worldviews/files/2014/11/51570-516501-kMuHFjD0GvPTdNI-tunisia-2300-1024x616.jpg&w=1484,5.4.2019>).

Příloha č. 12

Íránský vliv na Blízkém východě

(<https://www.aipac.org/learn/resources/maps/iran-regional-influence>, 11.4.2019).